

ЗВІТ

в рамках проєкту СОС «Дитячі містечка» «Консультавання 7-ми громад (Івано-Франківськ, Городенка, Коломия, Ірпінь, Бородянка, Фастів, Боярка), які входять до проєкту «Право на сім'ю: усунення системних прогалин – підтримка реформ системи захисту дітей в Албанії, Білорусі, Вірменії, Північній Македонії та Україні» щодо планування та формування місцевих бюджетів за результатами консультавання 7 громад

Підготовлено фахівцями Юридичної компанії «Армада»

ВСТУП	3
I. СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ ДЕІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	6
II. ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА НАДАВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	15
➤ Законодавство, яким визначаються права та обов'язки органів місцевого самоврядування та надавачів соціальних послуг	16
➤ Можливості реалізації повноважень органів місцевого самоврядування під час планування та формування бюджетних процесів	24
➤ Стратегія розвитку територіальної громади	24
➤ Програма економічного та соціального розвитку	26
➤ Цільова програма	27
➤ Бюджетна програма	28
III. РОЗРАХУНОК ВАРТОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОСЛУГИ	35
➤ Стосовно того з чого складається вартість соціальної послуги	42
➤ Як правильно визначити які витрати потрібно відносити до прямих витрат, а які до адміністративних?	44
➤ Які саме соціальні послуги повинні надаватись у територіальній громаді?	50
➤ Рекомендації щодо змін в законодавстві, які зможуть полегшити процес розрахунку вартості соціальних послуг громадами:	53
IV. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	55
V. ДІЇ ФАХІВЦІВ ЮК «АРМАДА» В РАМКАХ ПРОЄКТУ	63
Джерела отримання інформації:	65
ВИСНОВКИ	74

ВСТУП

Проєкт «Право на сім'ю» спрямований на деінституціалізацію системи захисту дітей в Україні та інших країнах, таких як Албанія, Білорусь, Вірменія та Північна Македонія. Цей проєкт реалізується з метою успішного впровадження Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки. Він підтримується Федеральним Міністерством економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) і охоплює завдання з формування законодавчої рамки, підвищення обізнаності щодо реформ, навчання спеціалістів та забезпечення доступу дітей до високоякісних соціальних послуг на рівні громад.

Метою проєкту є забезпечення кожній дитині можливості виховуватись у сімейному середовищі або в умовах, максимально наближених до сімейних. Завдання проєкту включають розробку та впровадження необхідних законодавчих змін, підвищення обізнаності громадськості про важливість реформи деінституціалізації, навчання спеціалістів у сфері соціального захисту дітей та створення умов для надання якісних соціальних послуг на рівні громад. Сам проєкт передбачає активну участь громад, сімей та дітей у процесі реформування, що сприяє формуванню інклюзивного та підтримуючого середовища для дітей, позбавлених батьківського піклування. Це включає підтримку прийомних сімей, наставництво, розвиток соціальних послуг та інтеграцію дітей у громади.

Географія проєкту охоплює сім громад:

- Івано-Франківськ
- Городенку
- Коломию
- Ірпінь
- Бородянку
- Фастів
- Боярку

Кожна з цих громад бере участь у трансформаційній ініціативі, спрямованій на зміцнення місцевого управління та підвищення ефективності систем захисту дітей через стратегічне планування та бюджетування.

Важливість теми деінституціалізації та реформування системи захисту дітей не може бути переоцінена, оскільки деінституціалізація спрямована на забезпечення

найкращих інтересів дітей, їхнього права на виховання в сімейному середовищі та створення умов для їх гармонійного розвитку. Діти, що виховуються в інституційних закладах, часто позбавлені індивідуальної уваги та любові, які можуть забезпечити сімейні форми виховання. Вони стикаються з ризиком затримки розвитку, психологічними травмами та соціальною ізоляцією. Забезпечення умов для виховання дітей у сім'ях сприяє їх повноцінному розвитку та захисту прав.

Одним із ключових аспектів деінституціалізації є підтримка сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Надання їм соціальних, психологічних та матеріальних послуг дозволяє запобігти вилученню дітей з родин та сприяє їх збереженню у біологічних сім'ях.

Утримання дітей в інституційних закладах є значно дорожчим для держави, ніж підтримка сімейних форм виховання, тоді як переорієнтація ресурсів на підтримку сімей та розвиток соціальних послуг є більш ефективною та економічно виправданою стратегією. Діти, які виховуються у сімейному середовищі, мають більше можливостей для соціалізації та інтеграції у громади. Це сприяє формуванню здорових соціальних зв'язків, розвитку почуття приналежності та активної участі у житті громади. Вони отримують емоційну підтримку, любов та турботу, що є важливими для їхнього психологічного благополуччя та розвитку.

Попри запроваджену стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та затверджений план заходів із реалізації зазначеної стратегії, залишаються суттєві виклики, які необхідно подолати для досягнення поставлених цілей. Багато громад стикаються з обмеженими фінансовими та людськими ресурсами для розвитку сімейних форм догляду та соціальних послуг. Війна в Україні значно ускладнила ситуацію: зниження фінансування соціальних програм, руйнація об'єктів соціальної інфраструктури, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб та дітей, які потребують негайної допомоги, створюють додатковий тиск на місцеві бюджети та соціальні служби. Важливо забезпечити стале фінансування та належну підтримку на рівні держави та місцевих бюджетів та знайти додаткові ресурси для відновлення та розвитку соціальної інфраструктури, забезпечення житлом та підтримкою переселенців, що потребують особливої уваги.

Юридична компанія «АРМАДА» долучилась до роботи в проєкті у березні 2024 року для аналізу бюджетних процесів і цільових програм фінансування соціальних послуг, а також для розробки рекомендацій з підвищення ефективності використання бюджетних коштів. В майбутньому, зазначені дії мають допомогти громадам більш

ефективно планувати та реалізовувати програми підтримки сімей і дітей, що є важливим кроком до успішної реалізації стратегії деінституціалізації.

В рамках взаємодії з громадами фахівцями ЮК «АРМАДА» було здійснено комплекс заходів щодо аналізу бюджетних процесів та наявних цільових програм фінансування системи надання соціальних послуг у Київській області (Ірпінь, Бородянка, Фастів, Боярка) та Івано-Франківській області (Івано-Франківськ, Городенка, Коломия), проведені індивідуальні консультації для кожної із громад та дводенні тренінги в Київській та Івано-Франківських областях.

У цьому звіті буде представлено результати роботи ЮК «АРМАДА» в процесі консультування семи громад щодо планування та формування місцевих бюджетів, аналізу існуючих програм фінансування соціальних послуг та розробки рекомендацій для підвищення ефективності бюджетування системи надання соціальних послуг. Метою звіту є надання практичних інструментів для покращення якості життя дітей та підтримки сімей, висвітлення проблемних моментів та надання рекомендацій, в тому числі щодо внесення змін до чинного законодавства України стосовно регулювання фінансової частини надання соціальних послуг.

1. СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ ДЕІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Передумови до запровадження процесів деінституціалізації в Україні беруть початок з визнання міжнародними та національними організаціями того факту, що інституційний догляд не забезпечує найкращих інтересів дитини. Зокрема, численні дослідження доводять, що діти, які виховуються в інституціях, зазнають значних затримок у фізичному, емоційному та соціальному розвитку. Вони стикаються з труднощами у формуванні емоційних зв'язків та соціальної інтеграції, що впливає на їхнє майбутнє життя. Така ситуація спонукає до пошуку альтернативних, більш гуманних форм догляду за дітьми, що зумовило необхідність реформування системи захисту дітей в Україні.

На сьогодні в Україні 259 інтернатних закладів та 305 стаціонарних відділень територіальних центрів соціального обслуговування. На утримання цих інституцій щороку витрачається 7 та 1 мільярд відповідно. Станом на 2024 рік в закладах проживає 34,8 тисячі осіб. Але ця кількість постійно зростає. Через активні бойові дії, велика кількість людей старшого віку при евакуації опиняються саме в інституціях, при тому, що вони самостійно вели господарство в себе вдома.

Згідно з дослідженням Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), діти, які перебувають у інституціях, позбавлені можливості для нормального емоційного розвитку, що в свою чергу може призвести до психічних розладів та проблем у соціальній адаптації. ЮНІСЕФ також відзначає, що інституційний догляд є економічно менш ефективним порівняно з сімейними формами виховання, оскільки витрати на утримання інституцій значно перевищують витрати на підтримку прийомних сімей та соціальних послуг. У зв'язку з цим, міжнародні організації наголошують на необхідності переходу до моделей, які забезпечують виховання дітей у сімейному або максимально наближеному до сімейного середовищі.

Процес деінституціалізації в Україні також підтримується Європейським Союзом, який у своїх програмах розвитку та фінансової допомоги акцентує на необхідності реформування системи догляду за дітьми. Важливим кроком у цьому напрямку стало прийняття Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки (надалі – Стратегія), що спрямована на створення умов для гармонійного розвитку кожної дитини в Україні та якою передбачено поступове зменшення кількості дітей в інституціях та розвиток мережі соціальних послуг для підтримки сімей та дітей у громадах.

Метою прийнятої Стратегії є захист найкращих інтересів дитини шляхом зміни системи інституційного догляду та виховання дітей на систему, яка забезпечує догляд і виховання дитини в сімейному або наближеному до сімейного середовищі.

Для досягнення зазначеної мети було визначено основні цілі та конкретні завдання, які повинні бути виконані протягом визначених Стратегією етапів.

Такими цілями є :

- Інтегрування та координація дій для забезпечення реформування системи інституційного догляду та виховання дітей;
- Розвиток на національному і місцевому рівні ефективної та спроможної системи підтримки зростання дітей у сім'ї
- Забезпечення дітей, які залишилися без піклування батьків, сімейними формами виховання або умовами догляду та виховання, наближеними до сімейних, з метою запобігання потраплянню таких дітей до закладів інституційного догляду та виховання дітей, а також реінтеграції вихованців закладів інституційного догляду та виховання у суспільство
- Забезпечення участі суспільства у реалізації Стратегії.

Для реалізації зазначених цілей, серед іншого, були передбачені наступні завдання:

- Удосконалення законодавства для забезпечення реформування системи інституційного догляду та виховання дітей;
- Інтегрування основних принципів, цілей і завдань Стратегії у пріоритетні напрями діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- Запровадження механізму міжвідомчої координації дій для досягнення цілей і виконання завдань Стратегії;
- Конкретизація та розмежування повноважень і відповідальності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо забезпечення прав дитини та підтримки сім'ї, сприяння у реалізації таких повноважень органами місцевого самоврядування;
- Розроблення фінансових механізмів забезпечення реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, розвитку послуг з підтримки дітей і сімей з дітьми, забезпечення дотримання принципу "гроші ходять за дитиною";
- Формування системи раннього виявлення сімей з дітьми на ранніх етапах вразливості родини, раннього втручання і підтримки біологічної сім'ї дитини;

- Розвитку мережі та забезпечення надання освітніх, культурних, медичних, соціальних, реабілітаційних послуг (зокрема раннього втручання, інклюзивного навчання) на рівні територіальної громади з урахуванням її фінансових можливостей і потреб мешканців;
- Доступності послуг для дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з інвалідністю, за місцем їх проживання;
- Створення належних умов для участі неурядових організацій у наданні послуг сім'ям з дітьми;
- Врахування в процесі стратегічного планування розвитку територіальних громад потреб сімей з дітьми;
- Розроблення та впровадження методології (індикаторів) з метою моніторингу та оцінювання ситуації у територіальних громадах на забезпечення реалізації права дитини на виховання в сім'ї.
- Розвитку сімейних форм виховання, а також форм виховання, наближених до сімейних, для дітей, які з певних причин не можуть проживати з біологічними батьками;
- Розроблення та затвердження стандарту послуги з підготовки до самостійного життя дітей, які виховуються в системі альтернативного догляду за дітьми.
- Інформування суспільства про реформування системи інституційного догляду та виховання дітей через засоби масової інформації із залученням лідерів громадської думки тощо;
- Створення сприятливих умов для залучення до реалізації Стратегії представників бізнесових кіл, міжнародних донорів України, волонтерів та інших спонсорів;
- Впровадження громадського контролю прийняття рішень стосовно дитини в її найкращих інтересах, дотримання прав дитини в закладах інституційного догляду та виховання дітей.

Відповідно до Стратегії, реформування системи інституційного догляду та виховання дітей є цілеспрямованим процесом, який здійснюється з урахуванням інтересів дітей та рівня розвитку послуг для дітей і сімей з дітьми за місцем проживання.

Для реалізації визначених Стратегією цілей та завдань передбачається три етапи.

Кожен етап виконання Стратегії має супроводжуватися розвитком освітніх, культурних, соціальних, медичних, реабілітаційних послуг для дітей та сімей з дітьми на рівні територіальної громади. Особлива увага має приділятися впровадженню системи раннього втручання, інклюзивного навчання, розвитку сімейних форм виховання дітей.

Перший етап (2017-2018 роки) – підготовчий, що включає розробку та прийняття необхідних нормативно-правових актів, а також організацію методичного забезпечення для реалізації реформи. Він передбачає аналіз існуючої мережі інституційних закладів для оцінки забезпечення права дитини на виховання в сім'ї, затвердження регіональних планів реформування, формування та навчання міжвідомчих робочих груп, розробку навчальних програм для підготовки та перепідготовки фахівців, особливо тих, хто працює з дітьми з інвалідністю. Крім того, етап включає визначення критеріїв моніторингу процесу реформування та залучення інвестицій для підтримки цих процесів.

Другий етап (2019-2025 роки) спрямований на виконання регіональних планів реформування системи інституційного догляду та виховання дітей. Він включає проведення оцінки потреб вразливих категорій дітей та їх сімей, а також дітей, які цілодобово перебувають у закладах інституційного догляду та виховання. Також передбачалось реформування закладів інституційного догляду та виховання шляхом їх реорганізації у заклади з денним наданням освітніх, культурних, медичних, реабілітаційних, соціальних та інших послуг для дітей та їхніх сімей.

Другий етап також передбачав створення умов для здобуття дошкільної та повної загальної середньої освіти дітьми з особливими освітніми потребами через створення інклюзивних груп та класів у відповідних закладах освіти. Окрім того, планувався розвиток сімейних форм виховання, таких як усиновлення, опіка, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу, а також створення малих групових будинків відповідно до потреб територіальної громади.

Цей етап повинен був мати наслідком зменшення кількості дітей, які цілодобово перебувають у системі інституційного догляду, шляхом їх реінтеграції до біологічних родин, влаштування до сімейних форм виховання або форм, наближених до сімейних. Для цього необхідно було забезпечити доступність послуг для дітей та сімей з дітьми на

рівні територіальної громади та системну роботу з розвитку соціальних послуг і захисту прав дитини.

Третій етап (2026 рік) передбачав комплексний аналіз ситуації в Україні щодо забезпечення права дитини на виховання в сім'ї, розглядаючи кожен регіон окремо. Він включає оцінювання реалізації Стратегії, зокрема аналіз ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо виконання Стратегії. Також проведення аналізу досягнення очікуваних результатів, визначених Стратегією, з урахуванням регіональних особливостей.

Окрім того, третій етап передбачав здійснення комплексного аналізу ситуації в Україні щодо забезпечення прав дітей з урахуванням індексу прав дитини, який використовується міжнародними організаціями. На основі цих аналізів повинні були бути розроблені та внесені пропозиції щодо подальшого реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, з чітким визначенням цілей, завдань та очікуваних результатів на наступний період.

Основними учасниками процесу реформування системи інституційного догляду та виховання дітей були визначені Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства, представники бізнесових кіл та міжнародні донори України. Значну роль у таких змінах відіграє суспільство в цілому.

Передбачалось, що органи місцевого самоврядування мають сприяти реалізації Стратегії, створюючи необхідні умови для виховання дітей, забезпечуючи їх безпеку та благополуччя, виявляючи та підтримуючи вразливі сім'ї з дітьми з метою збереження сім'ї для дитини та запобігання вилученню дитини у батьків.

Відповідно до найкращого світового досвіду органи місцевого самоврядування повинні були забезпечувати розвиток соціальних, медичних, освітніх, реабілітаційних послуг для дітей та сімей з дітьми та виділяти необхідні для цього фінансові та кадрові ресурси.

Реалізація Стратегії повинна була здійснюватись за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством.

Окремо передбачалось, що держава вживатиме заходів до залучення інвестицій для реалізації Стратегії і забезпечуватиме моніторинг їх цільового використання

Весною 2023 року Міністерство соціальної політики України з широким колом представників громадянського суспільства та представниками органів державної влади,

серед яких можна виділити Офіс Президента України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, громадську спілку «Українська мережа за права дитини» (УМПД), Дитячий фонд ООН ЮНІСЕФ, Європейський форум з питань інвалідності (EDF), Save the Children в Україні, Hope and Homes for Children в Україні, СОС Дитячі Містечка в Україні та Lumos Ukraine, було проведено навчання та стратегічне планування майбутніх процесів деінституціалізації в Україні.

Під час зазначених заходів були виявлені основні виклики з якими стикнувся Стратегія деінституціалізації в Україні, а саме:

- **Відсутність конкретних планів дій у деяких регіонах:** не кожна область мала затверджений план реформ, що ускладнювало їх реалізацію.
- **Зміна керівного складу:** у деяких регіонах плани ухвалювали голови обласних державних адміністрацій, але часті зміни персоналу створювали проблеми з реалізацією.
- **Відсутність уніфікованої термінології:** відсутність юридичного визначення деінституціалізації призводило до плутанини та нерозуміння з боку громадськості.
- **Соціальні та економічні фактори:** основні причини, через які сім'ї віддають дітей до закладів інституційного догляду, включають соціальні проблеми, бідність, інвалідність та відсутність послуг на рівні громади.
- **Часткова реалізація першого етапу стратегії:** лише 30% запланованих заходів було фактично реалізовано, що ускладнило перехід до другого етапу.
- **Ненадійні результати заходів:** заходи були реалізовані лише частково, що призвело до ненадійних результатів.
- **Відсутність ефективної міжвідомчої координації:** необхідність розробки дієвого механізму координації дій для досягнення цілей і виконання завдань.
- **Проблеми з фінансовими механізмами:** необхідно розробити фінансові механізми для забезпечення реформування системи та розвитку соціальних послуг, в тому числі послуг з підтримки дітей і сімей.
- **Формальне виконання заходів реорганізації:** реорганізація дитячих будинків та шкіл-інтернатів часто відбувалася лише шляхом зміни назви закладу без зміни кількості дітей у ньому.
- **Війна в Україні та пов'язані з цим складнощі:** військові дії значно ускладнили ситуацію, знизивши фінансування соціальних програм, зруйнувавши

об'єкти соціальної інфраструктури та збільшивши кількість внутрішньо переміщених осіб і дітей, які потребують негайної допомоги. Це створює додатковий тиск на місцеві бюджети та соціальні служби, ускладнюючи реалізацію реформ.

За результатами стратегічних обговорень було визначено наступні кроки, що можуть допомогти процесам деінституціалізації в Україні:

- Розробка та впровадження нової стратегії деінституціалізації, що включає створення системи, яка забезпечить догляд і підтримку для дітей у сімейному середовищі або умовах, наближених до сімейних .

- Індивідуальна оцінка потреб кожної дитини для розробки індивідуальних планів підтримки.

- Розвиток комплексної системи соціальних послуг на рівні громад, що включає послуги охорони здоров'я, освіти та соціального захисту, які будуть доступні дітям та сім'ям.

- Запровадження принципу «гроші ходять за дитиною», що забезпечить фінансову підтримку, яка слідуватиме за дитиною незалежно від форми її виховання.

- Моніторинг прав дітей на освіту, соціальні послуги та медичне обслуговування.

- Розробка нових нормативно-правових актів для підтримки процесу деінституціалізації та забезпечення його стійкості на законодавчому рівні.

- Підтримка дітей, які вибувають з закладів інституційного догляду.

- Розвиток системи альтернативного догляду, а саме створення сімейних форм виховання, таких як прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу, для забезпечення дітей необхідною підтримкою.

- Розвиток послуг для немовлят і дітей раннього віку.

- Ініціація змін у системі освіти, що передбачає забезпечення доступу дітей до закладів освіти за місцем проживання та підтримка їхнього навчання у сімейних умовах.

- Підтримка родин у кризових ситуаціях, а саме надання соціальних, психологічних та матеріальних послуг для запобігання вилученню дітей з родин та сприяння їхньому збереженню у біологічних сім'ях.

- Розробка системи моніторингу всіх дітей у системі догляду та виховання, що дозволить відслідковувати умови, в яких перебувають діти, і оцінювати ефективність наданих послуг.
- Запровадження механізму міжвідомчої координації.
- Покращення умов у країнах, що приймають евакуйованих дітей, що передбачає забезпечення безпеки та підтримки для дітей, які були евакуйовані до інших країн, та підготовка до їхнього повернення до України.
- Інвестування у розвиток соціальної інфраструктури, а саме забезпечення сталого фінансування та належної підтримки на рівні держави та місцевих бюджетів для відновлення та розвитку соціальної інфраструктури.

Територіальні громади та органи місцевого самоврядування повинні відігравати ключову роль у покращенні процесів деінституціалізації в Україні, забезпечуючи реалізацію місцевих планів реформування системи догляду та виховання дітей. Вони відповідають за фінансування та розвиток комплексних соціальних послуг на рівні громади, зокрема послуг охорони здоров'я, освіти та соціального захисту, а також за впровадження принципу «гроші ходять за дитиною», що забезпечує фінансову підтримку дітей у сімейних умовах.

Громади також здійснюють моніторинг та оцінку потреб дітей та їхніх сімей, забезпечують підтримку родин у кризових ситуаціях, сприяють розвитку сімейних форм виховання та інтеграції дітей у місцеві освітні заклади. Крім того, територіальні громади мають забезпечити координацію дій між різними відомствами та залучати інвестиції для відновлення і розвитку соціальної інфраструктури, сприяючи таким чином ефективному переходу від інституційного догляду до сімейних форм виховання.

Правильне формування та планування місцевих бюджетів є критично важливим у процесі деінституціалізації, оскільки це забезпечує стабільне та ефективне фінансування заходів, спрямованих на надання соціальних послуг, які в тому числі, включають підтримку дітей і сімей у громаді.

Без належного бюджетного планування громади не зможуть створити та підтримувати необхідну інфраструктуру соціальних послуг, таких як медичні, освітні, реабілітаційні та соціальні послуги, які є ключовими для успішного переходу дітей з інституційних закладів до сімейних форм виховання.

Крім того, ефективне бюджетування дозволяє забезпечити належний моніторинг та оцінку використання коштів, що допомагає уникнути нецільового витрачання та забезпечує максимальний ефект від кожної інвестованої гривні.

Правильне планування бюджетів також сприяє залученню додаткових ресурсів та інвестицій, які можуть бути використані для розвитку місцевих соціальних програм та покращення умов життя дітей і сімей у громадах.

II. ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА НАДАВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ.

З 2014 року в Україні розпочатий процес децентралізації, який розпочався із прийняття Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації. Крім того, в 2019 році було прийнято новий Закон України «Про соціальні послуги». Важливу роль у процесі деінституціалізації відіграють органи місцевого самоврядування та надавачі соціальних послуг. Ці структури є ключовими у забезпеченні виконання стратегії реформування системи догляду та виховання дітей, оскільки саме на місцевому рівні здійснюється безпосереднє впровадження змін і надання необхідної підтримки дітям та їхнім сім'ям. Вони відповідають за створення та підтримку комплексних соціальних послуг, які допомагають родинам у складних життєвих обставинах, забезпечують дітей необхідними медичними, освітніми та реабілітаційними послугами, а також сприяють розвитку сімейних форм виховання.

Повноваження органів місцевого самоврядування включають розробку і реалізацію місцевих планів деінституціалізації, формування місцевих бюджетів, що враховують потреби у фінансуванні соціальних програм, та забезпечення належного моніторингу і оцінки ефективності цих програм. Вони також відіграють важливу роль у координації дій різних відомств і організацій, залучених до процесу реформування, та у забезпеченні міжвідомчої співпраці для досягнення спільних цілей.

Надавачі соціальних послуг, зі свого боку, безпосередньо реалізують заходи, спрямовані на підтримку дітей і сімей. Вони забезпечують надання послуг, що відповідають індивідуальним потребам кожної дитини, включаючи послуги з охорони здоров'я, освіти, соціальної підтримки та реабілітації. Спільними зусиллями органи місцевого самоврядування та надавачі соціальних послуг створюють умови для ефективної інтеграції дітей у громаду, сприяють їх гармонійному розвитку та забезпечують реалізацію права кожної дитини на виховання в сімейному середовищі.

➤ *Законодавство, яким визначаються права та обов'язки органів місцевого самоврядування та надавачів соціальних послуг.*

Конституція України є основним законом держави, що визначає основоположні права і свободи громадян, а також принципи організації та функціонування державних інституцій.

Вона встановлює правову основу для діяльності органів місцевого самоврядування та надавачів соціальних послуг, визначаючи їхні права, обов'язки та повноваження.

Конституція гарантує право кожного громадянина на соціальний захист, освіту, медичне обслуговування та інші важливі послуги, що є ключовими для забезпечення гідного рівня життя та розвитку. Для органів місцевого самоврядування та надавачів соціальних послуг Конституція створює правову базу, яка забезпечує їхню діяльність, спрямовану на задоволення потреб громади, підтримку вразливих груп населення, включаючи дітей, та реалізацію стратегій, таких як деінституціалізація.

Якщо говорити про конкретні статті Конституції, якими визначаються повноваження органів місцевого самоврядування щодо забезпечення населення громад соціальними послугами, то можна виділити наступні:

- Стаття 3 - людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.
- Стаття 7 - в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування.
- Стаття 19 - органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.
- Стаття 24 - громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.
- Стаття 40 - усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.
- Стаття 46 - громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності,

втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

- Стаття 52 - діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей.

- Стаття 140 - місцеве самоврядування є правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи.

- Стаття 143 - територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.

- Стаття 144 - органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території.

Відтак, Конституція України надає органам місцевого самоврядування важливі повноваження у забезпеченні соціального захисту громадян. Вона гарантує рівні права для всіх, незалежно від обставин, та наголошує на важливості дій на місцевому рівні для задоволення потреб громади. Завдяки цим положенням, територіальні громади мають можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення, розробляти соціальні програми та контролювати їх виконання. Втілюючи ці конституційні принципи, місцеве самоврядування стає ключовим елементом у створенні підтримуючого та справедливого середовища для кожного мешканця громади.

Прямим нормативно-правовим актом, яким регулюється діяльність органів місцевого самоврядування є Закону України «Про місцеве самоврядування».

Вказаний закон прийнятий для забезпечення права територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України. Він регулює організацію та діяльність місцевих рад і їх виконавчих органів, зокрема щодо формування та виконання місцевих бюджетів. Закон також визначає повноваження органів місцевого самоврядування у сфері надання соціальних послуг, забезпечуючи мешканців необхідною соціальною підтримкою.

Так, статтею 26 даного закону встановлюються виключні повноваження органів місцевого самоврядування, до яких відносяться:

- Затвердження за пропозицією сільського, селищного, міського голови структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів відповідно до типових штатів, затверджених Кабінетом Міністрів України, витрат на їх утримання;
- Затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування;
- Розгляд прогнозу місцевого бюджету, затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;
- Затвердження статуту територіальної громади;

Відповідно до ст. 61 зазначеного закону, органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно складають та схвалюють прогнози відповідних місцевих бюджетів, розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з Бюджетним кодексом України.

Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону.

У статті 68 закону передбачено, що органи місцевого самоврядування можуть утворювати цільові фонди, які є складовою спеціального фонду відповідного місцевого бюджету. Порядок формування та використання цільових фондів визначається положенням про ці фонди, що затверджується відповідною місцевою радою.

Якщо говорити щодо повноважень по наданню соціальних послуг органами місцевого самоврядування, то дане питання регулюється статтею 34 Закону України «Про місцеве самоврядування», а саме:

Власні повноваження	Делеговані повноваження
<p>1. Встановлення за рахунок власних коштів і благодійних надходжень додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення;</p> <p>2. Вирішення відповідно до законодавства питань про подання допомоги особам з інвалідністю, ветеранам війни та праці, сім'ям загиблих (померлих або визнаних такими, що пропали безвісти) військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас (крім військовослужбовців строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу) або відставку, особам з інвалідністю з дитинства, багатодітним сім'ям у будівництві індивідуальних жилих будинків, проведенні капітального ремонту житла, у придбанні будівельних матеріалів; відведення зазначеним особам у першочерговому порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва, садівництва та городництва;</p>	<p>1. Підготовка і подання на затвердження ради цільових місцевих програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, територіальних програм зайнятості та заходів щодо соціальної захищеності різних груп населення від безробіття, організація їх виконання; участь у розробленні цільових регіональних програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, зайнятості населення, що затверджуються відповідно районними, обласними радами;</p> <p>2. Забезпечення здійснення передбачених законодавством заходів щодо поліпшення житлових і матеріально-побутових умов осіб з інвалідністю, ветеранів війни та праці, громадян, реабілітованих як жертви політичних репресій, військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, сімей, які втратили годувальника, багатодітних сімей, громадян похилого віку, які потребують обслуговування вдома, до влаштування в будинки осіб з інвалідністю і громадян похилого віку, які мають потребу в цьому, дітей, що залишилися без піклування батьків, на виховання в сім'ї громадян;</p> <p>3. Вирішення відповідно до законодавства питань надання соціальних послуг особам та</p>

	<p>сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, забезпечення утримання та виховання дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах;</p> <p>4. Вирішення відповідно до законодавства питань про надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства;</p> <p>5. Вирішення у встановленому законодавством порядку питань опіки і піклування;</p> <p>6. Встановлення відповідно до законодавства розмірів і порядку виплати щомісячної допомоги особам, які здійснюють догляд за самотніми громадянами, які за висновком медичних закладів потребують постійного стороннього догляду;</p>
--	--

Також ст. 34 визначено, що до відання виконавчих органів міських рад міст обласного значення та рад об'єднаних територіальних громад, крім повноважень, визначених пунктом "а" частини першої цієї статті, належить забезпечення надання соціальних послуг відповідно до закону.

Деталізуються повноваження у сфері надання соціальних послуг профільним Законом України «Про соціальні послуги».

Так, ч. 4 ст. 11 зазначеного закону передбачено, що до повноважень районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад належать:

- Визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах, у тому числі із залученням

надавачів соціальних послуг недержавного сектору, оприлюднення відповідних результатів;

- Інформування населення про перелік соціальних послуг, їх зміст і порядок надання у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я;

- Здійснення заходів для виявлення вразливих груп населення та осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах;

- Забезпечення за результатами оцінювання потреб особи/сім'ї надання базових соціальних послуг особам/сім'ям відповідно до їхніх потреб, вжиття заходів з надання інших соціальних послуг таким особам/сім'ям шляхом створення мережі надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору та/або залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору (шляхом соціального замовлення, державно-приватного партнерства, конкурсу соціальних проектів, соціальних програм тощо), та/або на умовах договору з уповноваженими органами;

- Затвердження, забезпечення фінансування та виконання регіональних програм в частині забезпечення потреб осіб/сімей у соціальних послугах, розроблених за результатами визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах;

- Визначення особливостей надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях;

- Забезпечення підвищення професійної компетентності/кваліфікації працівників надавачів соціальних послуг, утворених ними;

- Координація діяльності суб'єктів системи надання соціальних послуг на місцевому рівні;

- Забезпечення взаємодії надавачів соціальних послуг та органів, установ, закладів, фізичних осіб - підприємців, які в межах своєї компетенції надають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади допомогу вразливим групам населення та особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, та/або здійснюють їх захист;

- Збір, аналіз та поширення відповідно до законодавства інформації щодо надання соціальних послуг, сприяння впровадженню кращого досвіду надання соціальних послуг;

- Забезпечення ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг на місцевому рівні;
- Здійснення моніторингу надання соціальних послуг, оцінки їх якості, оприлюднення відповідних результатів;
- Здійснення контролю за цільовим використанням бюджетних коштів, спрямованих на фінансування соціальних послуг;
- Здійснення контролю за додержанням вимог цього Закону у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;
- Забезпечення дотримання прав отримувачів соціальних послуг;
- Призначення керівників утворених ними надавачів соціальних послуг, діяльність яких фінансується за рахунок коштів відповідного бюджету/бюджетів;
- Вирішення інших питань щодо надання соціальних послуг відповідно до закону.

Також, одним із ключових нормативно-правових актів, яким регулюється повноваження органів місцевого самоврядування щодо формування місцевих бюджетів є Бюджетний кодекс України.

Глава 12 цього Кодексу безпосередньо встановлює основні обов'язки органів місцевого самоврядування. Основні положення, які регулюють ці повноваження, включають:

1. **Стаття 75. Порядок складання проектів місцевих бюджетів:** Виконавчі органи місцевих рад складають проекти місцевих бюджетів відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та інших нормативно-правових актів. Вони розробляють прогноз доходів та видатків, забезпечують балансування бюджету, а також подають проект бюджету на розгляд та затвердження місцевій раді.

2. **Стаття 76. Затвердження місцевих бюджетів:** Місцеві ради затверджують місцеві бюджети до початку нового бюджетного періоду. Вони приймають рішення про затвердження доходів і видатків бюджету, встановлюють розміри міжбюджетних трансфертів, а також визначають напрями використання бюджетних коштів.

3. **Стаття 77. Виконання місцевих бюджетів:** Виконавчі органи місцевих рад забезпечують виконання місцевих бюджетів, здійснюють контроль за цільовим та

ефективним використанням бюджетних коштів, а також подають звіти про виконання бюджету на розгляд місцевих рад.

4. **Стаття 78. Внесення змін до місцевих бюджетів:** У разі необхідності виконавчі органи місцевих рад готують пропозиції щодо внесення змін до місцевих бюджетів, які затверджуються рішенням відповідної ради. Це може включати перерозподіл видатків, зміни в доходах або інші коригування бюджету.

5. **Стаття 79. Контроль за виконанням місцевих бюджетів:** Місцеві ради здійснюють контроль за виконанням місцевих бюджетів через свої виконавчі органи, ревізійні комісії, а також за участю державних органів фінансового контролю. Вони аналізують звіти про виконання бюджету, вживають заходів щодо усунення виявлених порушень та недоліків.

6. **Стаття 80. Звітність про виконання місцевих бюджетів:** Виконавчі органи місцевих рад подають звіти про виконання місцевих бюджетів на розгляд та затвердження місцевим радам. Звіти мають бути прозорими та відображати всі доходи і видатки бюджету за відповідний період.

Ці статті Бюджетного кодексу України окреслюють ключові повноваження органів місцевого самоврядування у сфері планування, формування, виконання та контролю місцевих бюджетів.

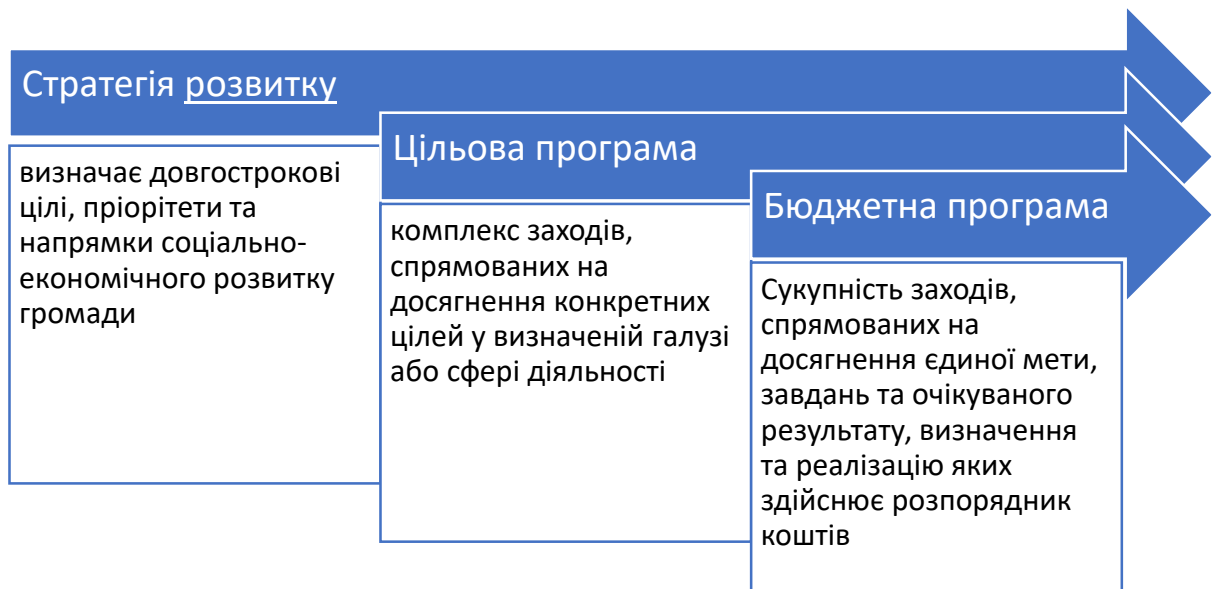
В наступних розділах ми більш детально проговоримо про особливості повноважень органів місцевого самоврядування під час планування місцевого бюджету, в тому числі щодо планування та фінансування надання соціальних послуг.

➤ **Можливості реалізації повноважень органів місцевого самоврядування під час планування та формування бюджетних процесів**

Як передбачено ч. 1 ст. 20 Бюджетного кодексу України, у бюджетному процесі програмно-цільовий метод застосовується на рівні державного бюджету та на рівні місцевих бюджетів.

Бюджетний кодекс надає наступне визначення програмно-цільовому методу: це метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.

Основними інструментами, які застосовуються під час програмно-цільового методу є програмні документи, які визначають план діяльності територіальної громади в довгостроковій, середньостроковій та короткостроковій перспективах. Такими програмними документами є стратегія розвитку громади, цільова програма, програма соціального та економічного розвитку та бюджетні програми.

➤ **Стратегія розвитку територіальної громади**

Стратегія розвитку територіальної громади - це комплексний довгостроковий документ, що визначає пріоритетні напрями та основні цілі соціально-економічного розвитку територіальної громади. Вона спрямована на забезпечення сталого розвитку

громади, підвищення якості життя її мешканців, розвиток інфраструктури та економіки, а також збереження навколишнього середовища.

9 липня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про засади державної регіональної політики», який визначає основні засади відновлення та розвитку регіонів та громад.

Відповідно до ч. 1 ст. 7 цього закону, державна регіональна політика здійснюється відповідно до визначених напрямів на основі системи взаємопов'язаних документів стратегічного планування і реалізації державної регіональної політики.

Статтю 11-1 цього ж закону передбачено, що з метою планування розвитку територіальних громад сільські, селищні, міські ради затверджують стратегії розвитку територіальних громад.

Проекти стратегій розвитку територіальних громад розробляються виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, що представляють територіальні громади, на строк та з урахуванням пріоритетів, що визначені Державною стратегією регіонального розвитку України та відповідними регіональними стратегіями розвитку.

Реалізація таких стратегій здійснюється на основі планів заходів з їх реалізації, що затверджуються відповідною сільською, селищною, міською радою.

Отже виходячи з вищевикладеного, територіальні громади обов'язково повинні мати стратегію розвитку, відповідно до якої буде здійснюватись планування діяльності таких громад в довгостроковій перспективі.

Статтю 16 Закону України «Про засади державної регіональної політики» передбачено, що сільські, селищні, міські ради затверджують плани відновлення та розвитку територіальних громад.

Отже, органи місцевого самоврядування повинні в обов'язковому порядку затвердити стратегію розвитку громади та мають на це відповідні повноваження.

Під час аналізу наданих документів територіальними громадами, які входять до проєкту «Право на сім'ю» було виявлено, що не всі громади мають затверджені стратегії або надані стратегії мають передбачені заходи, що покликані забезпечити покращення надання соціальних послуг у таких громадах. Це має наслідком те, що такі громади не мають можливості здійснювати планування у довгостроковій перспективі та посилались на такі стратегії під час розробки інших програмних документів.

І під час індивідуальних консультацій, і під час тренінгів, громадам було неодноразово наголошено на необхідності розроблення та впровадження стратегій.

➤ *Програма економічного та соціального розвитку*

Програма економічного та соціального розвитку – це документ, у якому визначаються цілі та пріоритети економічного та соціального розвитку, засоби та шляхи їх досягнення, формується взаємоузгоджена і комплексна система заходів спрямованих на ефективне вирішення проблем економічного і соціального розвитку.

Порядок складання та реалізації програм економічного та соціального розвитку регулюється Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України».

Відповідно до цього закону, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування являються учасниками розробляють, затверджують і здійснюють прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку.

Більш конкретно повноваження органів місцевого самоврядування описуються у ст. 18 зазначеного закону, відповідно до якої місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування розробляють прогнози економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів і міст на середньостроковий період, програми економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів і міст на короткостроковий період та забезпечують контроль за виконанням відповідних показників програм економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів і міст на короткостроковий період.

Державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку базується на кількох ключових принципах, які забезпечують їх ефективність та цілісність.

Перш за все, **принцип цілісності** передбачає розроблення взаємоузгоджених прогнозних і програмних документів, що охоплюють економічний і соціальний розвиток України, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць на коротко-, середньо- та довгостроковий періоди. Це дозволяє створювати єдину стратегію розвитку, узгоджену на всіх рівнях управління.

Другим важливим принципом є **принцип об'єктивності**, який полягає в тому, що всі прогнозні та програмні документи розробляються на основі даних державної статистики, інформації від центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також офіційних даних Національного банку України. Це забезпечує достовірність і реалістичність прогнозів та планів.

Принцип науковості гарантує, що розроблення цих документів ґрунтується на наукових підходах, постійному вдосконаленні методології та використанні світового досвіду в галузі прогнозування і програмування розвитку.

Додатково, **принцип гласності** забезпечує доступ громадськості до прогнозних та програмних документів, що сприяє прозорості процесу планування та інформує суб'єктів підприємницької діяльності про цілі, пріоритети та показники розвитку.

Принцип самостійності дозволяє місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування самостійно розробляти, затверджувати та виконувати прогнози і програми в межах своїх повноважень, забезпечуючи координацію їх діяльності.

Принцип рівності передбачає дотримання прав та врахування інтересів місцевого самоврядування і суб'єктів господарювання всіх форм власності, тоді як **принцип дотримання загальнодержавних інтересів** зобов'язує органи влади враховувати загальнодержавну соціально-економічну політику та економічну безпеку держави під час розроблення прогнозних і програмних документів.

➤ *Цільова програма*

Цільові програми органів місцевого самоврядування — це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, спрямованих на розв'язання найважливіших проблем розвитку територіальних громад, окремих галузей економіки або соціально-культурної сфери. Такі програми розробляються місцевими радами для забезпечення цілісного та сталого розвитку громад, враховуючи їхні специфічні потреби та пріоритети. Вони включають як короткострокові, так і довгострокові цілі, узгоджені за строками виконання та ресурсним забезпеченням, що дозволяє ефективно планувати використання бюджетних та інших фінансових ресурсів.

Одним із ключових аспектів цільових програм є їхня спрямованість на вирішення конкретних проблем громади. Це може включати розвиток інфраструктури, підтримку місцевого бізнесу, поліпшення екологічної ситуації, розвиток соціальних послуг та культурних проєктів. Наприклад, у багатьох громадах розробляються програми для покращення умов життя осіб з інвалідністю, підтримки багатодітних сімей, розвитку освіти та охорони здоров'я. Такі програми часто передбачають комплексні заходи, що охоплюють різні аспекти соціально-економічного розвитку, забезпечуючи їхню взаємопов'язаність і узгодженість.

Розробка та реалізація цільових програм вимагає тісної співпраці між різними рівнями влади, громадськими організаціями та бізнесом. Органи місцевого самоврядування залучаються до процесу на всіх етапах — від аналізу поточного стану громади та визначення пріоритетних напрямів розвитку до контролю за виконанням програм і звітування перед громадою. Це забезпечує прозорість та підзвітність у використанні бюджетних коштів, а також сприяє залученню громадськості до прийняття рішень та контролю за їх виконанням.

Важливою складовою цільових програм є використання наукових підходів та світового досвіду у сфері планування та управління розвитком. Програми розробляються на основі аналізу соціально-економічних показників, враховуючи прогнози розвитку та стратегічні плани. Це дозволяє не тільки вирішувати поточні проблеми, але й забезпечувати довгострокову стійкість і розвиток громад. Впровадження таких програм підтримується державними та міжнародними організаціями, які надають технічну та фінансову допомогу для реалізації запланованих заходів.

Таким чином, цільові програми є ефективним інструментом для забезпечення комплексного розвитку територіальних громад. Вони дозволяють системно підходити до планування та реалізації заходів, спрямованих на покращення якості життя мешканців, розвиток місцевої економіки та збереження навколишнього середовища. Завдяки тісній співпраці між різними зацікавленими сторонами та використанню сучасних підходів до управління, цільові програми сприяють досягненню поставлених цілей та забезпеченню сталого розвитку територіальних громад.

Повноваження на затвердження цільових програм органами місцевого самоврядування чітко передбачено п. 22 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування», відповідно до якого затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування належить до виключних повноважень органів місцевого самоврядування.

➤ *Бюджетна програма*

Бюджетна програма - сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Процес складання бюджетних програм регулюється Бюджетним кодексом України, Наказом Міністерства фінансів України від 26.08.2014 року № 836.

Процес розробки та реалізації бюджетних програм можна поділити на чотири етапи:

- планування;
- погодження;
- виконання;
- аналіз виконання програм.

Аналіз виконання програм складається з моніторингу та оцінки.

Бюджетні програми затверджуються щорічно виключно в межах наявних бюджетних ресурсів з метою досягнення конкретного результату при використанні цих ресурсів.

Складовими елементами бюджетної програми є:

- Назва бюджетної програми;
- Мета бюджетної програми;
- Назва підпрограми (за умови поділу бюджетної програми на підпрограми);
- Завдання бюджетної програми/підпрограми (одне або більше для кожної програми / підпрограми);
- Результативні показники виконання бюджетної програми/підпрограми (затрат, продукту, ефективності, якості).

Мета бюджетної програми – кінцевий результат, що досягається при виконанні бюджетної програми, відповідає пріоритетам державної та регіональної політики і сприяє досягненню стратегічної мети розвитку держави та/або адміністративно-територіальної одиниці в середньостроковому періоді. Мета повинна бути реальною та досяжною і суттєво не змінюватися з року в рік, за винятком випадків, коли бюджетна програма має періодичний характер, закінчується строк її виконання або прийняття нових законодавчих актів передбачає внесення до неї змін.

Бюджетні програми можуть поділятися на підпрограми. Підпрограми спрямовуються на комплексне досягнення загальної мети бюджетної програми. Формування підпрограм забезпечує конкретизацію заходів, спрямованих на досягнення загальної мети бюджетної програми, та дає змогу оцінити ефективність бюджетної програми в розрізі її складових. При цьому бюджетні програми можуть бути сформовані як з елементом «підпрограми», так і без нього.

Відповідно до мети бюджетної програми розпорядники коштів розробляють завдання програми (підпрограми). Завдання можна розглядати як короткострокові етапи в рамках середньострокової стратегії, що визначається метою бюджетної програми. Завдання бюджетної програми (підпрограми) – конкретний, спрямований на досягнення мети бюджетної програми комплекс заходів, який відображає основні етапи досягнення поставленої мети, визначає шляхи виконання програми (підпрограми), підлягає перевірці та повинен містити результативні показники бюджетної програми (підпрограми). За умови поділу бюджетної програми на підпрограми завдання формуються для кожної підпрограми. Бюджетна програма (підпрограма) може мати декілька завдань, направлених на досягнення результату, очікуваного від впровадження програми (підпрограми).

Під час розробки бюджетної програми головним розпорядникам бюджетних коштів необхідно чітко усвідомлювати, яким чином вимірювати результати її реалізації. Саме для вимірювання таких результатів застосовуються результативні показники виконання бюджетних програм.

Результативні показники – індикатори, на підставі яких здійснюється оцінка й аналіз ефективності використання бюджетних коштів, передбачених на виконання бюджетної програми (підпрограми), для досягнення мети бюджетної програми (підпрограми) та реалізації її завдань.

Результативні показники бюджетної програми визначаються відповідно до Загальних вимог до визначення результативних показників бюджетних програм, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 10 грудня 2010 року № 1536, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 27 грудня 2010 року за № 1353/18648.

Результативні показники бюджетних програм мають відповідати таким критеріям:

- Реалістичність (результативні показники визначаються з урахуванням показників поточного стану та існуючих потреб економіки та суспільства, показників, визначених прогнозними документами щодо економічного та соціального розвитку, з одного боку, та можливостями ресурсної частини державного бюджету, з іншого);
- Актуальність (результативні показники узгоджуються із програмними та стратегічними документами, цілями державної політики у відповідній сфері діяльності, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник, та показниками їх

досягнення в середньостроковому періоді, характеризують найважливіші аспекти очікуваного результату);

- Суспільна значимість (результативні показники висвітлюють ефект, який отримують економіка та суспільство завдяки діяльності головного розпорядника, дають можливість оцінити вплив на економічний та соціальний розвиток, ефективність надання публічних послуг, ступінь забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків).

Результативні показники поділяються на такі групи:

- Показники затрат;
- Показники продукту;
- Показники ефективності;
- Показники якості.

Назва показника	Характерна ознака показника у програмі	Ознака одиниці вимірювання
Показник затрат	1. Хто надає послугу? – Штатна структура, структура управлінь, відділів, відділень і т. ін. 2. Що використовується при наданні послуги? - потужності, будівлі, споруди і т. ін.	Одиниця вимірювання завжди подається в абсолютному вираженні - шт. од., од., м. кв., м.куб.
Показник продукту	1. На кого (на що) ми докладаємо зусиль? 2. На кого (на що) ми діємо у процесі надання послуг? – Контингент споживачів послуги, обсяги виконаних робіт за послугою, і т. ін.	Одиниця вимірювання завжди подається в абсолютному вираженні - ос., учнів, м.куб., м. кв., ліжко-днів
Показник ефективності	1. Скільки коштує одиниця продукту в грошовому виразі? 2. Яку частку показника затрат припадає на одиницю продукту?	Одиниця вимірювання завжди подається в відносних величинах - грн. /л-день, шт. од. вчителів / 1 учня (навантаження), грн / м. кв. ремонту
Показник якості	1. Що досягнуто в результаті виконання програми?	Одиниця вимірювання завжди подається в відносних величинах - % зниження захворюваності, темп зростання показника порівняно з іншим періодом

Підсумовуючи, можна зазначити, що бюджетна програма є важливим інструментом в плануванні місцевих бюджетів, оскільки вона дозволяє ефективно спрямовувати наявні бюджетні ресурси на досягнення конкретних цілей та завдань. Вона забезпечує структурований підхід до використання фінансів, допомагаючи органам місцевого самоврядування планувати, виконувати та контролювати свої

витрати. Бюджетна програма також сприяє прозорості та підзвітності, оскільки кожен етап її реалізації підлягає моніторингу та оцінці, що дозволяє вчасно виявляти та виправляти можливі відхилення.

Чітке визначення мети бюджетної програми є критично важливим, оскільки це забезпечує спрямованість та концентрацію зусиль на досягнення визначених результатів. Мета має бути реалістичною та відповідати стратегічним пріоритетам державної та регіональної політики. Визначення конкретної мети дозволяє уникнути розпорошення ресурсів і забезпечує досягнення суттєвих змін у відповідній сфері діяльності, що, в свою чергу, сприяє сталому розвитку місцевої громади.

Правильне визначення завдань бюджетної програми є необхідним для досягнення поставленої мети. Завдання розбивають загальну мету на конкретні кроки, що дозволяє краще контролювати процес реалізації програми. Кожне завдання повинно бути спрямоване на досягнення визначеної мети та містити чіткі та вимірювані результативні показники. Це дає можливість оцінювати ефективність виконання програми на кожному етапі та вносити необхідні корективи в процес її реалізації.

Визначення результативних показників є ключовим для оцінки успішності виконання бюджетної програми. Вони дозволяють вимірювати реальні результати виконання програми та порівнювати їх із запланованими. Це важливо для аналізу ефективності використання бюджетних коштів і забезпечення максимального соціально-економічного впливу. Результативні показники, які відповідають критеріям реалістичності, актуальності та суспільної значимості, допомагають органам місцевого самоврядування приймати обґрунтовані рішення щодо подальшого фінансування та коригування програм, що, в кінцевому результаті, сприяє підвищенню якості життя місцевої громади.

Отже, органи місцевого самоврядування при плануванні бюджетів повинні враховувати стратегічні програмні документи та мають повноваження на їх складення та затвердження. Ключовим в даному аспекті є розрізнення програм (стратегія розвитку територіальної громади, програма економічного та соціального розвитку, цільова програма, бюджетна програма) та розуміння призначення кожної з них, оскільки це являється критично важливим для ефективного управління та планування діяльності органів місцевого самоврядування. Кожна з цих програм має свої особливості, цілі та механізми реалізації, що забезпечує комплексний підхід до розвитку територіальних громад.

Стратегія розвитку територіальної громади визначає загальні пріоритети та напрями соціально-економічного розвитку на довгостроковий період. Вона служить базисом для всіх інших програм, задаючи стратегічні цілі, які повинні враховуватися при розробці та реалізації короткострокових і середньострокових планів. Чітке розуміння стратегії дозволяє органам місцевого самоврядування забезпечувати узгодженість та наступність у своїй діяльності, що сприяє сталому розвитку громади.

Програма економічного та соціального розвитку, на відміну від стратегії, спрямована на визначення конкретних цілей та заходів на короткостроковий і середньостроковий періоди. Вона забезпечує детальні плани дій, які допомагають реалізовувати стратегічні напрями, визначені в стратегії розвитку громади. Ця програма є основним інструментом для вирішення поточних соціально-економічних проблем та створення умов для подальшого розвитку.

Цільові програми органів місцевого самоврядування фокусуються на вирішенні конкретних проблем або розвитку окремих галузей чи сфер життя громади. Вони можуть бути як короткостроковими, так і довгостроковими, але завжди спрямовані на досягнення конкретних результатів у певній сфері, наприклад, у сфері соціального захисту, освіти, охорони здоров'я тощо. Цільові програми дозволяють детально планувати і координувати заходи для досягнення конкретних результатів, що сприяє ефективному використанню ресурсів та покращенню якості життя мешканців громади.

Бюджетні програми є важливими інструментами для фінансування конкретних заходів та досягнення визначених результатів. Вони визначають чіткі фінансові рамки та забезпечують контроль за використанням бюджетних коштів. Бюджетні програми допомагають забезпечити прозорість і підзвітність у витрачанні коштів, що є ключовим для підтримання довіри громади до органів місцевого самоврядування.

Таким чином, розуміння і чітке розмежування цих програм є необхідним для забезпечення ефективного управління, стратегічного планування та координації дій органів місцевого самоврядування. Кожна програма має своє унікальне призначення та внесок у загальний розвиток громади, і їх комплексне використання дозволяє досягати високих результатів у соціально-економічному розвитку територіальних громад.

III. РОЗРАХУНОК ВАРТОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОСЛУГИ.

Порядок планування та затвердження місцевого бюджету (з ухилом щодо затвердження надання соціальних послуг) ділиться на наступні етапи:

Першим етапом в цьому процесі являється визначення потреб у соціальних потребах населення територіальної громади.

Статтею 25 Закону України «Про соціальні послуги» передбачено, що визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах здійснюється щороку шляхом збирання, узагальнення та аналізу інформації, у тому числі з урахуванням статі, віку, місця проживання відповідних категорій осіб/сімей.

Визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах може здійснюватися на підставі:

- Соціально-демографічних даних про вразливі групи населення та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- Результатів оцінювання потреб особи/ сім'ї у соціальних послугах;
- Інформації про надавачів соціальних послуг та їхні можливості.

Варто зауважити, що це не виключні критерії і громади можуть застосовувати та використовувати інші показники щодо визначення потреб населення громади у соціальних послугах.

Також статтею 25 Закону України «Про соціальні послуги» передбачено, що порядок визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення.

Такий порядок був затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 19.04.2023 року № 130-Н.

Основною метою цього Порядку є забезпечення системного підходу до визначення соціальних потреб населення, зокрема вразливих груп, для прийняття ефективних управлінських рішень щодо розвитку та надання соціальних послуг. Порядок передбачає збирання, узагальнення та аналіз кількісних та якісних даних щодо наявності на відповідних територіях вразливих груп населення, осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, щодо їхніх потреб у соціальних послугах.

Затвердження нового Порядку у 2023 році зумовлено необхідністю оновлення процедур та методології визначення потреб населення, зокрема у контексті сучасних викликів, таких як воєнний стан та надзвичайні ситуації. Раніше діючий порядок вже не відповідав сучасним потребам та вимогам законодавства щодо соціальних послуг, що потребувало розробки нових механізмів та підходів. Новий порядок спрямований на підвищення ефективності, прозорості та оперативності процесу визначення потреб, забезпечення безперервності та доступності соціальних послуг для всіх категорій населення.

Визначення потреб населення у соціальних послугах проводиться у два етапи: середньострокове планування на три роки та короткострокове планування на один рік. Соціальні дослідження для середньострокового планування здійснюються раз на три роки, що дозволяє отримати детальні дані про соціально-демографічну ситуацію, оцінити потреби та ресурси територіальної громади. Щорічний моніторинг дозволяє своєчасно вносити корективи до планів та програм, забезпечуючи актуальність та відповідність надання соціальних послуг потребам населення.

Органи місцевого самоврядування, зокрема місцеві органи соціального захисту населення, мають широкі повноваження для здійснення процесу визначення потреб населення. Вони відповідають за організацію збору та узагальнення даних, проведення соціальних досліджень та моніторингу. Для цього створюються робочі групи, до складу яких входять представники місцевих органів соціального захисту, структурних

підрозділів з питань освіти, охорони здоров'я, фінансів, економіки, служби у справах дітей, соціальні менеджери та фахівці із соціальної роботи. Також можуть залучатися представники громадських та благодійних організацій, наукових установ, представники вразливих груп населення.

Результати визначення потреб населення використовуються для розробки та коригування стратегій розвитку територіальних громад, планів заходів, програм економічного та соціального розвитку. Це дозволяє оптимально розподіляти ресурси, забезпечувати якість та доступність соціальних послуг. Внесення змін до результатів визначення потреб можливе на основі результатів щорічного моніторингу та аналізу соціально-демографічної ситуації. Таким чином, система залишається гнучкою та здатною адаптуватися до змін у потребах населення та умовах надання послуг.

Основні етапи визначення потреб населення

Етап	Частота проведення	Основні завдання
Середньострокове планування	Раз на три роки	Збирання та аналіз даних, визначення соціально-демографічної ситуації, потреб та ресурсів громади
Щорічний моніторинг	Щороку	Оцінка якості надання послуг, коригування планів та програм, забезпечення відповідності актуальним потребам населення

Впровадження нового порядку дозволяє громадам планувати які саме соціальні послуги будуть надаватись в громадах, потенційну кількість отримувачів соціальних послуг та вносити зміни до планів територіальних громад, в разі зміни складових.

Таким чином, саме інформація про потреби населення в соціальних послугах є основою для розробки заходів щодо їх надання. Таку інформацію зазвичай включають до проекту програми соціально-економічного розвитку разом з іншими напрямками діяльності органу місцевого самоврядування. При цьому важливо забезпечити

комплексний підхід до повноцінного задоволення людей у послугах, який включає можливість планування та використання коштів місцевого бюджету не лише на безпосереднє надання соціальних послуг, а і послуг охорони здоров'я, освіти, культури та ін.

Розроблений план заходів для програми соціально-економічного розвитку дає змогу розпочати детальний розрахунок необхідних ресурсів та коштів для їх забезпечення.

Після визначення потреб, органи місцевого самоврядування, надавачі соціальних послуг можуть приступати до формування бюджетних запитів. Однак, для того, щоб їхні запити були обґрунтованими необхідно визначити потенційні видатки на надання соціальних послуг.

Таку інформацію зазвичай включають до проекту програми соціально-економічного розвитку разом з іншими напрямками діяльності органу місцевого самоврядування. При цьому важливо забезпечити комплексний підхід до повноцінного задоволення людей у послугах, який включає можливість доступу не лише до соціальних послуг, а й послуг охорони здоров'я, освіти, культури та ін.

Розроблений план заходів для програми соціально-економічного розвитку дає змогу розпочати детальний розрахунок необхідних ресурсів та коштів для їх забезпечення.

На основі інформації про потреби в коштах відбувається підготовка бюджетного запиту. Детальні вимоги до їх формування визначають інструкціями з підготовки бюджетних запитів, затвердженими відповідними місцевими фінансовими органами, які їх у розробляють на основі Інструкції з підготовки бюджетних запитів затвердженої Наказом Міністерства фінансів України від 21.12.2022 № 450.

При підготовці бюджетного запиту потрібно враховувати граничні обсяги видатків бюджету на відповідні цілі, розраховані місцевими фінансовими органами та доведені до головних розпорядників коштів (відділів соціального захисту населення та ін.). Однак, якщо розрахункові обсяги видатків на придбання соціальних послуг перевищують доведені граничні обсяги видатків, головний розпорядник коштів має право обґрунтувати додаткову потребу в ресурсах в окремій формі бюджетного запиту. Розрахунок та доведення граничних обсягів видатків є елементом планування «згоривнизи», який спрямований на забезпечення збалансованості бюджету та цілісності бюджетної політики.

Відповідно до ст. 27 Закону України «Про соціальні послуги», фінансування надання соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів, коштів підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, коштів благодійної допомоги (пожертвувань) та інших джерел, не заборонених законом.

Статтею 28 Закону України «Про соціальні послуги» передбачено, що соціальні послуги надаються отримувачам:

- За рахунок бюджетних коштів;
- З установленням диференційованої плати залежно від доходу отримувача соціальних послуг;
- За рахунок отримувача соціальних послуг або третіх осіб.

Отже, соціальні послуги надаються отримувачам платно, диференційовано платно та безоплатно.

Однак, навіть якщо соціальні послуги надаються отримувачам безоплатно, це не означає, що вони не мають вартості. Надавач соціальних послуг несе витрати, пов'язані з організацією та наданням цих послуг.

Ось кілька ключових причин, чому безоплатні для отримувача послуги є платними для надавача:

1. ***Витрати на персонал:*** Соціальні працівники, медичний персонал, психологи та інші фахівці, які надають послуги, повинні отримувати заробітну плату. Ці витрати включають не лише базову заробітну плату, а й податки, соціальні відрахування та інші обов'язкові виплати.

2. ***Матеріальні витрати:*** Надавач соціальних послуг несе витрати на матеріали, обладнання, ліки та інші необхідні ресурси для надання якісних послуг.

3. ***Інфраструктурні витрати:*** Це включає оренду приміщень, оплату комунальних послуг, утримання та ремонт будівель і обладнання.

4. ***Адміністративні витрати:*** Адміністративний персонал, який займається організацією, плануванням та обліком соціальних послуг, також потребує оплати своєї праці. До цього додаються витрати на офісне обладнання, канцелярські товари тощо.

5. ***Фінансування з державного або місцевого бюджету:*** У випадках, коли соціальні послуги фінансуються за рахунок бюджетних коштів, фактично за них платять

держава або місцева громада. Це кошти платників податків, які спрямовуються на забезпечення соціального захисту населення.

Таким чином, безоплатні соціальні послуги для отримувача завжди мають свою ціну, яку покриває надавач послуг через різні джерела фінансування. Це важливий аспект, який варто враховувати при плануванні та організації соціального захисту населення.

Окрім того, соціальні послуги в Україні надаються на підставі договору. Однією із істотних умов договору є його ціна, тобто вартість соціальних послуг, що надаються. Для того, щоб ціна в договорі була обґрунтованою її необхідно визначити та розрахувати.

Відповідно до п. 9 ст. 28 Закону України «Про соціальні послуги», розмір плати за соціальні послуги визначає надавач соціальних послуг залежно від змісту та обсягу послуг, що надаються. Порядок регулювання тарифів на соціальні послуги затверджується Кабінетом Міністрів України.

Підсумовуючи можна зазначити, що мета розрахунку вартості соціальної послуги полягає у визначенні обґрунтованих фінансових витрат, необхідних для надання якісних соціальних послуг, а також забезпеченні прозорості та ефективності використання бюджетних коштів.

Для чого потрібно проводити розрахунок:

- Визначення бюджету надавача соціальних послуг.
- Визначення платної та диференційовано платної послуги.
- Внесення вартості послуги в договір.
- Планування достатніх ресурсів на послугу (визначити, що необхідно закупити для надання послуги, врахувати амортизаційні витрати).
- Закладання фінансування соціальної послуги в цільову програму розвитку послуг (обґрунтувати, мотивувати чому саме таку суму послуг вкладаємо у цільову програму).

Незалежно від того, чи надається послуга платно чи безоплатно – вартість послуги вноситься у договір. Кожен надавач має розраховувати вартість соціальної послуги, визначати повний перелік послуг, що надаються, класифікувати послуги відповідно до класифікатору та проводити розрахунок відповідно до стандарту.

Станом на сьогодні в Україні чинним є порядок регулювання тарифів на соціальну послугу, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 року № 428.

Відповідно до п. 3 зазначеного порядку, тариф на соціальну послугу формується надавачем соціальних послуг відповідно до планового обсягу надання соціальної послуги, економічно обґрунтованих планових витрат, визначених на підставі державних стандартів соціальної послуги, планового змісту соціальної послуги для визначеної категорії отримувачів соціальної послуги, техніко-економічних розрахунків, кошторисів з урахуванням ставок податків і зборів, чинних або прогнозованих цін на матеріальні ресурси, роботи та послуги, а також розміру заробітної плати у плановому періоді.

Витрати, об'єктивне нормування яких неможливе, плануються з урахуванням фактичних витрат за попередній рік, прогнозу індексів зміни цін на матеріальні ресурси, роботи та послуги, а також зміни розміру заробітної плати у плановому періоді.

Пунктом 11 порядку визначено, що Тарифи на соціальні послуги визначаються надавачами соціальних послуг і затверджуються їх засновниками один раз на відповідний рік на строк, що становить календарний рік, або на менший період часу до закінчення календарного року, якщо його затвердження здійснюється в цьому ж календарному році.

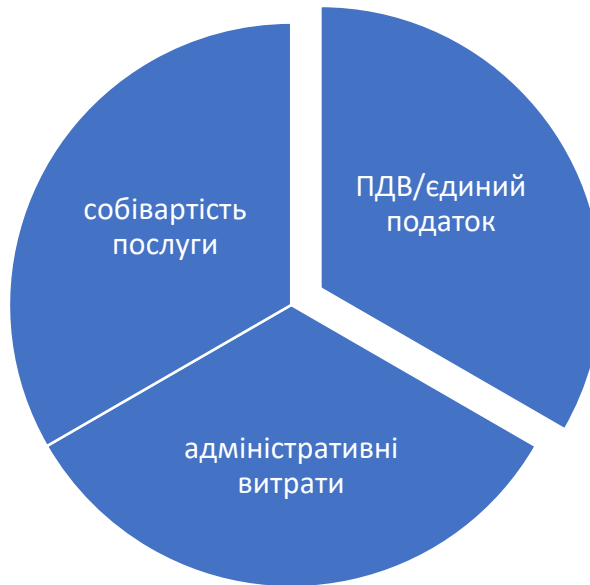
У разі зміни протягом строку дії тарифу на соціальну послугу обсягу окремих складових економічно обґрунтованих витрат з причин, які не залежать від надавачів соціальних послуг, зокрема собівартості соціальної послуги, адміністративних витрат, податку на додану вартість, засновники надавачів соціальних послуг можуть переглядати тариф на соціальну послугу. Перерахунок тарифу на соціальну послугу проводиться шляхом коригування (перегляду) лише тих складових тарифу, за якими здійснювалися цінові зміни (пункт 12 Порядку). Це аспект важливий, впродовж року збільшуються складові вартості соціальної послуги. Наприклад, при збільшенні комунальних платежів, або цін на товари та послуги надавач може провести перерахунок вартості соціальної послуги. Кількість таких перерахунків законодавством не обмежується.

Також хочу звернути увагу, що обов'язковість проведення розрахунку вартості соціальної послуги передбачається і Порядком організації соціальних послуг, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 року № 587.

Так пунктом 22 передбачено, що надавач визначає розмір плати за соціальні послуги залежно від змісту та обсягу послуг, що надаються, відповідно до Порядку регулювання тарифів на соціальні послуги, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 428.

➤ *Стосовно того з чого складається вартість соціальної послуги*

Тариф на соціальну послугу обчислюється з урахуванням собівартості послуги, адміністративних витрат, податку на додану вартість, єдиного податку (пункт 6 порядку регулювання тарифів на соціальні послуги).

До прямих витрат мають належати:

- заробітна плата і єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування основного та допоміжного персоналу;
- придбання товарів, робіт і послуг, безпосередньо пов'язаних з наданням соціальної послуги основним і допоміжним персоналом (у тому числі предмети, матеріали, обладнання та інвентар; медикаменти, перев'язувальні матеріали; продукти харчування; супутні роботи та послуги; інші витрати на придбання товарів, робіт і послуг);
- інші прямі витрати, необхідні для надання послуги (на транспортування, ремонт і обслуговування спеціального обладнання та інших спеціальних засобів, амортизацію спеціального обладнання та інших спеціальних засобів тощо).

До адміністративних рекомендується відносити витрати:

- на заробітну плату та єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування адміністративного, управлінського, господарського та обслуговуючого персоналу;

- на відшкодування Пенсійному фонду України сум фактичних витрат на виплату і доставку пенсій, призначених відповідно до пунктів „а” – „е” та „ж”, різниці між сумою пенсії, призначеної за Законом України „Про наукову і науково-технічну діяльність”, та сумою пенсії, обчисленої відповідно до інших законодавчих актів, на яку має право особа, що згідно із законодавством фінансуються за рахунок коштів підприємств, установ, організацій;
- на придбання товарів, робіт і послуг (у тому числі предмети, матеріали, обладнання та інвентар; роботи та послуги; інші витрати);
- інші адміністративні витрати (оренда та обслуговування приміщень, будівель і споруд; комунальні послуги та енергоносії; зв'язок; транспортні витрати на адміністративні потреби; відрядження працівників; ремонт і обслуговування обладнання адміністративного призначення; амортизація основних засобів нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів адміністративного призначення тощо).

Важливо*

Адміністративні витрати включаються до тарифу на соціальну послугу в розмірі 15 відсотків витрат на оплату праці працівників, які безпосередньо надають таку послугу. Якщо адміністративні витрати менші за зазначений розмір, вони включаються до тарифу на соціальну послугу в розмірі, що не перевищує фактичного розміру адміністративних витрат.

Тобто, адміністративні витрати не повинні перевищувати 15 відсотків від заробітної плати (з преміями, надбавками тощо) працівників, які залучені до надання послуги.

Якщо при розрахунку адміністративних витрат, розмір розрахованих адміністративних витрат перевищує вищезазначені 15 відсотків, то такі адміністративні витрати визначаються в розмірі 15 відсотків від вартості заробітної плати працівників, що надають соціальні послуги. Якщо адміністративні витрати менші за вищезазначений розмір, вони включаються до вартості соціальної послуги у своєму повному розмірі.

➤ **Як правильно визначити які витрати потрібно відносити до прямих витрат, а які до адміністративних?**

Якщо ми говоримо про працівників, то достатньо відповісти на питання: чи залучений працівник до надання соціальної послуги? Якщо залучений – його заробітну плату відносимо до прямих витрат. Якщо працівник не залучений до надання соціальної послуги – заробітну плату відносимо до адміністративних витрат.

Методичні рекомендації розрахунку вартості соціальної послуги, що затверджені наказом Міністерства соціальної політики України від 07.12.2015 року № 1186 пропонують до прямих витрати відносити заробітну плату наступних працівників:

Основний персонал			Допоміжний персонал:
Соціальний:	Медичний:	Педагогічний:	
1. соціальний працівник;	1. лікарський персонал (лікар);	1. вихователь;	1. кухар; 2. водій автотранспортних засобів; 3. підсобний робітник, бібліотекар; 4. інші штатні працівники
2. соціальний робітник;	2. середній медичний персонал (сестра медична);	2. культорганізатор;	
3. фахівець із соціальної роботи;	3. молодший медичний персонал (молодша медична сестра, санітар, санітарка);	3. методист;	
4. фахівець із соціальної допомоги вдома;	4. інші штатні працівники	4. педагог соціальний;	
5. практичний психолог;		5. інші штатні працівники	
6. юрист;			
6. інші штатні працівники			

Ці ж методичні рекомендації рекомендують до адміністративних витрат відносити заробітну плату таких працівників:

Адміністративний та управлінський персонал:	Господарський та обслуговуючий персонал:
<ul style="list-style-type: none"> - директор; - заступник директора; - головний бухгалтер; - касир; - інспектор з кадрів; - юрисконсульт; - завідувач канцелярії; - завідувач господарства; - адміністратор черговий; - інші штатні працівники 	<ul style="list-style-type: none"> - робітник з комплексного обслуговування та ремонту будинків; - прибиральник службових приміщень; - прибиральник територій; - водій автотранспортних засобів; - сторож; - технік; - електрик з ремонту та обслуговування електроустановок; - інші штатні працівники

Варто пам'ятати, що в даному випадку це рекомендації і якщо у вашому закладі, до прикладу, заступник директора або директор залучені до надання соціальних послуг, їхні заробітні плати потрібно рахувати у прямих витрати.

Також заробітна плата одного працівника може бути при розрахунку однієї соціальної послуги віднесена до прямих витрат, а при розрахунку іншої соціальної послуги – до адміністративних витрат.

Наприклад, юрист, який залучений до надання соціальної послуги «консультації», буде вважатись працівником, який надає соціальну послугу. В такому випадку його заробітну плату відносимо до прямих витрат. Якщо ж при розрахунку іншої соціальної послуги, до прикладу «догляд вдома» такий юрист не задіяний, то в такому випадку його заробітна плата відноситься до адміністративних витрат.

Аналогічно розраховуємо вартість товарів, робіт і послуг: якщо такі товари, роботи і послуги безпосередньо використовуються при наданні соціальних послуг – зараховуємо їх до прямих витрат. Якщо ж, при наданні послуги вони не використовуються, а необхідні, до прикладу, для забезпечення життєдіяльності надавача соціальних послуг, тоді це адміністративні витрати.

Формули, за якими потрібно проводити розрахунок вартості соціальної послуги також містяться в Методичних рекомендаціях розрахунку вартості соціальної послуги.

На вказаному зображенні можна побачити як розраховуються прямі витрати для розрахунку вартості соціальної послуги.

Стосовно визначення ЧАВ (частки адміністративних витрат), то порядок наступний: $ЧАВ = АВ \times КРАВ / РД / НТРД$

де	ЧАВ	частка адміністративних витрат, яка враховується при визначенні вартості соціальної послуги;
	АВ	адміністративні витрати;
	КРАВ	коефіцієнт розподілу адміністративних витрат;
	РД	кількість робочих днів на рік;
	НТРД	норма тривалості робочого дня в годинах;

Норму тривалості робочого дня ми визначаємо відповідно до штатного розпису або до затверджених нормативно-правовими актами нормативів тривалості робочого дня щодо певних професій.

Кількість робочих днів на рік розраховується саме щодо того року, в якому будуть надаватись соціальні послуги.

Адміністративні ж витрати в нас розраховуються за формулою: АВ = ЗПЄВ +

ПТРП + ІАВ

де	АВ	адміністративні витрати;
	ЗПЄВ	заробітна плата і єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування адміністративного та управлінського, а також господарського та обслуговуючого персоналу;
	ПТРП	придбання товарів, робіт та послуг на адміністративні потреби;
	ІАВ	інші адміністративні витрати;

Коефіцієнт розподілу адміністративних витрат розраховується наступним чином: КРАВ = ЗП / ЗВЗП

де	КРАВ	коефіцієнт розподілу адміністративних витрат;
	ЗП	заробітна плата основного та допоміжного персоналу, що залучається до надання соціальних послуг у межах замовлення;
	ЗВЗП	загальні витрати на заробітну плату основного та допоміжного персоналу, який здійснює надання соціальних послуг, за всіма договорами / проектами суб'єкта;

Після того як ми вирахували ЧАВ (частку адміністративних витрат), ми проводимо розрахунок та визначаємо 15% від вартості заробітної плати всіх працівників залучених до надання соціальної послуги та порівнюємо цей показник із ЧАВ. Якщо ЧАВ перевищує 15% від вартості заробітної плати працівників залучених до надання соціальної послуги, то для кінцевого розрахунку вартості надання соціальної послуги протягом однієї людино-години (вог), ми беремо саме ці 15%. Якщо ж ЧАВ не перевищує 15% від вартості заробітної плати працівників залучених до надання соціальної послуги, то для розрахунку ВОГ ми беремо реальну суму ЧАВ.

Після розрахунку ВОГ (вартості надання соціальної послуги протягом однієї людино-години) переходимо до безпосереднього визначення вартості соціальної послуги. Формула наступна: $ВСП = ВЧ \times ВОГ \times КО$

де:	ВСП	вартість соціальної послуги;
	ВЧ	витрати часу на надання соціальної послуги (кількість людино-годин);
	ВОГ	вартість надання соціальної послуги протягом однієї людино-години;
	КО	кількість отримувачів соціальної послуги;

Витрати часу на надання соціальної послуги визначаються відповідно до державного стандарту надання відповідної соціальної послуги. Якщо стандарт відсутній (наразі на 43 соціальні послуги, відповідно до класифікатор соціальних послуг, наявні 26 державних стандартів надання соціальних послуг), то вказаний стандарт необхідно затвердити на рівні органу місцевого самоврядування.

Кількість отримувачів соціальної послуги визначається відповідно до:

- аналізу потреб населення громади в соціальних послугах;
- пропускної спроможності надавача соціальних послуг;
- статутних документів (або інших документів, якими регулюється діяльність надавача соціальних послуг).

➤ **Які саме соціальні послуги повинні надаватись у територіальній громаді?**

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги», базові соціальні послуги - соціальні послуги, надання яких отримувачам соціальних послуг відповідно до цього Закону забезпечується Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, виконавчими органами міських рад міст обласного значення, а також виконавчими органами сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад, створених згідно із законом та перспективним планом формування територій громад і визнаних Кабінетом Міністрів України спроможними в порядку, встановленому законом.

Отже, базові соціальні послуги повинні надаватись у територіальній громаді в будь-якому випадку. Надавати такі послуги може один або декілька надавачів, державні або приватні, однак надання таких послуг в громаді повинно бути забезпечене.

Перелік базових соціальних послуг визначений ч. 6 ст. 16 Закону України «Про соціальні послуги» та є наступним:

1. догляд вдома, денний догляд;	12. натуральна допомога;
2. підтримане проживання;	13. фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору;
3. соціальна адаптація;	14. переклад жестовою мовою;
4. соціальна інтеграція та реінтеграція;	15. догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних;
5. надання притулку;	16. супровід під час інклюзивного навчання;
6. екстрене (кризове) втручання;	17. інформування;
7. консультування;	18. медіація.
8. соціальний супровід;	
9. представництво інтересів;	
10. посередництво;	
11. соціальна профілактика;	

Інші послуги надаються в територіальній громаді відповідно до визначення потреб населення громади в соціальних послугах.

Також, вважаємо за необхідне наголосити на наступному:

Надавач соціальних послуг затверджує перелік соціальних послуг, які ним надаються у своєму статутному документі або іншому документі, яким регулюється його діяльність.

Для чого це потрібно?

Повернемось до ст. 19 Конституції України, яка визначає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Рішення про створення комунальних підприємств на території адміністративно-територіальної громади, належить до виключних повноважень органів місцевого самоврядування.

Відтак, затвердивши статут та визначивши соціальні послуги, які будуть надаватись певним надавачем встановлять так звану «legal frame» в рамках якої надавач послуг зможе провадити свою діяльність.

Під час аналізу документів громад, нами було виявлено, що більшість громад не мають у установчому документі переліку послуг, якими ними надаються. Відтак, існує ризику неотримання фінансування на надання соціальних послуг.

Проблеми, які виникають в громад при розрахунку вартості соціальної послуги:

1. **Складність розрахунку:** Процес визначення вартості соціальних послуг, який включає оцінку витрат, розрахунок кількості отримувачів та залучених соціальних працівників, а також використання складних математичних формул, є досить складним та незрозумілим. Це може призвести до того, що громада або взагалі не проводить розрахунок вартості послуг і не отримує на них фінансування, або робить це неправильно. У результаті фінансування може бути або недостатнім, або занадто високим, що робить надання послуг нерентабельним.

2. **Непроведення оцінки потреб громади:** Відсутність або неточність оцінки потреб населення призводить до нерозуміння, які саме соціальні послуги необхідно надавати. Це може призвести до того, що потрібні послуги не надаються, або фінансуються ті, що не відповідають реальним потребам громади.

3. **Недосконалість нормативної бази:** Сучасне законодавство не завжди адекватно регулює процес розрахунку вартості соціальних послуг, що призводить до невідповідності між нормативами та фактичними витратами, а також до проблем з фінансуванням. Відсутність достатньої кількості державних стандартів щодо надання соціальних послуг ускладнює процес їх організації та розрахунку вартості.

4. **Відсутність розуміння як правильно обраховувати прямі та адміністративні витрати.** Вказаний пункт є прямим наслідком недосконалість нормативної бази, оскільки відсутність затверджених механізмів покладає на громади повноваження, реалізацію яких неможливо здійснити. Окремо тут варто зазначити про важливість порівняння частки адміністративних витрат у відсотковому значенні до заробітної плати працівників безпосередньо залучених до надання соціальних послуг. Як наслідок, громади або сильно спрощують розрахунок адміністративних витрат і в подальшому не можуть надати обґрунтування чому саме така сума ними відноситься до складу адміністративних витрат або ж призводить до завищення розміру адміністративних витрат, що не відповідає положенням чинного законодавства.

➤ *Рекомендації щодо змін в законодавстві, які зможуть полегшити процес розрахунку вартості соціальних послуг громадами:*

1. Розробка та впровадження стандартизованих методик розрахунку вартості соціальних послуг:

- Впровадити детальні, зрозумілі методики розрахунку, які включають чіткі формули та алгоритми.
- Організувати навчальні програми для працівників органів місцевого самоврядування щодо використання цих методик.

2. Вдосконалення процесу оцінки потреб населення:

- Запровадити обов'язкову процедуру регулярного оцінювання потреб населення, зокрема, шляхом проведення соціологічних опитувань та аналізу демографічних даних.
- Забезпечити громади необхідними інструментами та методиками для проведення таких оцінок.

3. Оновлення нормативно-правової бази:

- Розробити та затвердити державні стандарти для кожного типу соціальних послуг, включаючи чіткі критерії надання та фінансування.
- Прийняти зміни до законодавства, що врегульовують відповідність нормативних витрат фактичним витратам, з можливістю коригування.

4. Забезпечення прозорості та обґрунтованості адміністративних витрат:

- Впровадити стандартизовані підходи до визначення та обліку адміністративних витрат, забезпечуючи їх прозорість та обґрунтованість.

5. Підвищення рівня фінансової та економічної грамотності працівників органів місцевого самоврядування:

- Організувати постійне навчання та підвищення кваліфікації працівників, відповідальних за планування та облік соціальних послуг.
- Впровадити сертифікаційні програми для спеціалістів у сфері соціального захисту.

6. Створення єдиного інформаційного порталу:

- Розробити та запровадити єдиний інформаційний портал, де громади зможуть знайти всі необхідні методики, стандарти, та нормативні акти щодо надання соціальних послуг.

- Забезпечити доступ до актуальної інформації про фінансування та звітність у сфері соціальних послуг.

Запровадження цих змін допоможе зробити процес розрахунку вартості соціальних послуг більш прозорим, зрозумілим та ефективним, що сприятиме належному фінансуванню та наданню соціальних послуг відповідно до потреб населення.

IV. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.

Надання соціальних послуг є важливою функцією будь-якої держави. Однак, в умовах війни, кількість людей, які потребують допомоги, значно зростає. За роки війни в Україні суттєво збільшилася кількість осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб та сімей, що потрапили у складні життєві обставини. Війна призвела до непрогнозованої кількості отримувачів соціальних послуг: людей з інвалідністю, дітей, внутрішньо переміщених осіб, людей, які втратили майно, житло та налагоджене життя. Це створює безпрецедентні виклики для системи соціального захисту України.

Російська агресія проти України спричинила значні людські та матеріальні втрати. Українці змушені стикатися зі зруйнованою інфраструктурою, втратою житла, транспортних засобів, роботи та навіть базових засобів для існування. Величезна кількість людей змушені були покинути свої домівки. За останніми даними, таких людей нараховується близько 5 мільйонів осіб. Кількість тих, хто потребує допомоги, продовжує зростати, оскільки війна триває, що додає додаткового тиску на систему соціальних послуг.

За таких умов необхідне реформування системи надання соціальних послуг, особливо в контексті їх фінансування. Це необхідно для забезпечення доступу до соціальних послуг для всіх, хто їх потребує, гарантування високої якості таких послуг та забезпечення їх стабільного і достатнього фінансування. Це включає не тільки збільшення обсягів фінансування, але й впровадження ефективних механізмів розподілу коштів, які дозволять оперативно реагувати на зростаючі потреби населення в умовах війни.

Варто зазначити, що система фінансування соціальних послуг потребувала реформування ще до початку повномасштабного вторгнення. Війна лише загострила ці проблеми та підкреслила їх актуальність, зробивши необхідність змін ще більш очевидною.

Окремі проблемні аспекти були виявлені ще з початку реформи децентралізації. Попри велику кількість нормативно-правових актів, ухвалених у сфері соціального захисту за роки незалежності, чимало питань досі не врегульовано на законодавчому рівні, що вимагає термінового втручання з боку уповноважених органів влади.

Реформа деінституціалізації також потребує особливої уваги, оскільки вона спрямована на перехід від інституційного догляду до надання послуг на рівні громади. Це включає створення умов для розвитку сімейних форм виховання, підтримки дітей та

осіб з інвалідністю в їхніх домівках, а також інтеграції внутрішньо переміщених осіб та людей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Для досягнення цього необхідно забезпечити відповідне фінансування, розробити чіткі стандарти надання послуг, а також створити ефективні механізми контролю за якістю та доступністю таких послуг.

Таким чином, забезпечення ефективного надання соціальних послуг в умовах війни та децентралізації вимагає подальших зусиль та комплексного підходу до вирішення наявних проблем.

Відповідно до ст. 27 Закону України «Про соціальні послуги», фінансування надання соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів, коштів підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, коштів благодійної допомоги (пожертвувань) та інших джерел, не заборонених законом.

На державному рівні фінансування соціальних послуг здійснюється через субвенції з державного бюджету. Субвенція є одним із видів міжбюджетних трансфертів, що надаються з державного або місцевого бюджету (загального, спеціального або резервного фонду) на цільове фінансування. Вона є безповоротною, за умови дотримання цільового призначення коштів.

Види субвенцій залежать від джерела їх фінансування:

- **З державного бюджету:** субвенції надаються місцевим бюджетам (обласним, районним, об'єднаних територіальних громад, міст обласного та/або районного значення, селищним, сільським).
- **З місцевого бюджету:** субвенції можуть надаватися іншим місцевим бюджетам (наприклад, з районного бюджету – селищному або з сільського бюджету – районному).

Відповідно до ст. 97 Бюджетного кодексу України, у Державному бюджеті України можуть передбачатися такі трансферти місцевим бюджетам:

- Базова дотація;
- Субвенції на здійснення державних програм соціального захисту;
- Додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою;

- Додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я;
- Субвенція на виконання інвестиційних проектів;
- Освітня субвенція;
- Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами;
- Субвенція на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження;
- Субвенція на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах;
- Інші додаткові дотації та інші субвенції.

Однак, станом на сьогодні, Бюджетним кодексом України передбачені наступні субвенції:

- Додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок наданих державою податкових пільг (ст. 103 Бюджетного кодексу України).
- Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах (ст. 103-1 Бюджетного кодексу України).
- Освітня субвенція (ст. 103-2 Бюджетного кодексу України).
- Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами (ст. 103-3 Бюджетного кодексу України).
- Додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я (ст. 103-6 Бюджетного кодексу України).
- Субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування (ст. 104 Бюджетного кодексу України).
- Субвенції на виконання інвестиційних проектів (ст. 105 Бюджетного кодексу України).

Відтак, вбачається відсутність субвенцій, які можна було б прямо використовувати задля надання соціальних послуг.

Розділення коштів соціального захисту, яке відбувалося в Україні останніми роками через реформу децентралізації, призводить до погіршення якості соціальних послуг і обмеження прав громадян. Передача повноважень щодо фінансування соціальних послуг громадам спричиняє хронічне недофінансування галузі, особливо в економічно депресивних регіонах, де потреба в соціальних послугах є найбільшою.

Це змушує об'єднані територіальні громади відмовлятися від утримання комунальних закладів соціального обслуговування, закривати їх або передавати надавачам, здатним їх утримувати. Громіздкі процедури виділення коштів на утримання потребуючих у закладах інших ОТГ також ускладнюють надання якісних послуг. Це створює ризики для соціального здоров'я населення, суперечачи статті 3 Конституції України, яка визначає здоров'я і життя людини як найвищу цінність.

Вимога «формування бюджету знизу» призводить до фінансування галузі за залишковим принципом. Низька ефективність механізму кошторисного фінансування, не пов'язаного з результатами діяльності установ соціального захисту, призводить до неефективного використання коштів. Це обмежує право громадян на вибір надавача послуг, порушуючи статтю 46 Конституції України щодо права на соціальний захист і практично унеможливує ефективне функціонування контрактної моделі стосунків між отримувачем і надавачем соціальних послуг, ускладнюючи управління якістю.

На підтвердження вищенаведеного можемо навести наступні приклади:

- **Освітня субвенція:** Державний бюджет виділяє кошти на оплату праці вчителів, але місцеві громади повинні самі фінансувати інші витрати, пов'язані з утриманням шкіл, що може бути непосильним для бідніших громад.
- **Медичні послуги:** Місцеві бюджети зобов'язані фінансувати певні медичні послуги, але нерівномірний розподіл коштів призводить до того, що в деяких регіонах якість медичного обслуговування значно гірша, ніж у інших.
- **Соціальні програми для вразливих груп:** Відсутність централізованого фінансування змушує громади самостійно шукати кошти для підтримки людей з інвалідністю, дітей-сиріт та інших вразливих категорій, що часто призводить до недостатнього фінансування та закриття необхідних установ.

Звичайно, у ОТГ є можливість залучати гранти та благодійну допомогу, однак такі фінансові можливості хоч і допомагають громадам покращувати процеси надання

соціальних послуг, але не можуть системно вирішити проблему. Ці додаткові ресурси не замінять стабільного та достатнього фінансування з державного бюджету, необхідного для забезпечення стійкості та якості соціальних послуг на постійній основі.

Загалом можна виділити наступні проблеми:

1. **Законодавча неврегульованість.** Соціальна сфера та порядок надання соціальних послуг перенасичені нормативно-правовими актами щодо одних питань та містить білі плями щодо інших важливих процесів надання соціальних послуг. До прикладу можемо взяти той самий розрахунок вартості соціальної послуги: відсутність затверджених державних стандартів, відсутність стандартизованих методик робить цей процес незрозумілим та важким для сприйняття та реалізації територіальними громадами.

2. **Залежність надання соціальних послуг від місцевих бюджетів призводить до недофінансування.** Передача повноважень з фінансування соціальних послуг на рівень територіальних громад у рамках децентралізації значно збільшила їхню відповідальність, але не завжди забезпечила достатні ресурси. Багато місцевих громад, не мають достатніх доходів для належного фінансування соціальних послуг. Це призводить до хронічного недофінансування, через яке послуги надаються за залишковим принципом, тобто лише після покриття всіх інших обов'язкових витрат. Внаслідок цього багато важливих соціальних потреб залишаються незадоволеними.

3. **Монополізація ринку.** Більшість послуг надаються державними та комунальними установами, що обмежує конкуренцію та якість. У сфері надання соціальних послуг в Україні домінують державні та комунальні установи, що створює монополізацію ринку. Близько 80% всіх надавачів соціальних послуг належать до державного та комунального секторів. Така ситуація обумовлюється відсутністю механізмів залучення приватних надавачів соціальних послуг, складністю виділення фінансування для таких надавачів та відсутність податкових пільг, що робить таку діяльність неприбутковою та непривабливою в очах представників приватного сектору.

4. **Інституційна автономія.** Відсутність автономії у комунальних надавачів послуг обмежує їхню ефективність. Комунальні установи не мають повноважень самостійно планувати та витратити кошти, що значно ускладнює прийняття оперативних рішень та покращення якості послуг. Замість цього, вони залежать від місцевих бюджетів та керівних органів, що призводить до бюрократичних затримок і недостатнього фінансування. Це обмежує можливості для інновацій та

ефективного управління ресурсами, що зрештою негативно впливає на якість наданих послуг.

Потенційні рішення:

1. Створення єдиного замовника соціальних послуг:

- дозволить централізувати фінансування, що забезпечить рівномірний розподіл коштів між різними регіонами та громадами;
- допоможе уникнути проблеми недофінансування у економічно депресивних громадах, де місцеві бюджети не можуть забезпечити достатні ресурси для належного рівня послуг;
- можливість встановити єдині стандарти якості для всіх надавачів соціальних послуг, що підвищить їх ефективність та забезпечить надання послуг на належному рівні по всій країні. Це сприятиме створенню конкурентного середовища, де надавачі послуг будуть зацікавлені у покращенні своїх пропозицій.

2. Вдосконалення діючих та розробка відсутніх стандартів соціальних послуг:

- забезпечить уніфікацію якості надання соціальних послуг. Це означає, що незалежно від регіону або надавача, усі послуги відповідатимуть визначеним критеріям якості;
- створення чітких вимог до процесу надання, що підвищує прозорість та підзвітність надавачів послуг. Це зменшує можливість зловживань та підвищує довіру громадян до системи соціального захисту;
- можливість ефективніше планувати та розподіляти ресурси. Це допоможе уникнути дублювання послуг та забезпечити оптимальне використання коштів;
- гарантує, що всі громадяни, незалежно від їхнього соціального статусу або місця проживання, матимуть рівний доступ до якісних соціальних послуг.
- можливість краще проводити моніторинг та оцінку якості надання послуг, що сприяє постійному покращенню та адаптації послуг до потреб населення.

3. Затвердження єдиних тарифних ставок на соціальні послуги відповідно до затверджених державних стандартів:

- забезпечує стабільність і прогнозованість для надавачів соціальних послуг. Це дозволяє їм краще планувати свою діяльність та ефективніше використовувати ресурси;

- створює рівні умови для всіх надавачів послуг, як державних, так і приватних. Це сприяє розвитку конкурентного ринку соціальних послуг, де всі учасники мають однакові фінансові умови для надання послуг;

- підвищення прозорості фінансових операцій у сфері надання соціальних послуг.

4. Створення умов для реалізації отримувачем права на вільний вибір надавача соціальних послуг:

- конкуренція за отримувачів, що мотивуватиме підвищення якості послуг;
- підвищення доступності послуг;
- надає можливість отримувачам обирати ті послуги, які найбільше відповідають їх індивідуальним потребам, покращуючи їх задоволеність і якість життя.

5. Запровадження фінансування за принципом «гроші йдуть за отримувачем соціальної послуги»:

- забезпечує ефективніше використання коштів та адресність фінансової підтримки;

- конкуренція між надавачами послуг стимулюватиме їх підвищувати якість послуг, щоб залучити більше отримувачів;

- отримувачі можуть обирати найбільш підходящого надавача послуг, враховуючи свої індивідуальні потреби та вподобання, що підвищує задоволення послугами та їх відповідність реальним потребам людей.

Хочемо зауважити, що всі ці пропозиції не є новими, оскільки вони роками вже обговорюються в суспільстві, однак не вистачає вирішального кроку для їх впровадження.

Також окремо рекомендується внесення змін до бюджетного кодексу України та введення «субвенції на реалізацію державних програм соціального захисту щодо надання соціальних послуг», відповідно до якої визначається, що субвенція державного бюджету на реалізацію державних програм соціального захисту щодо надання соціальних послуг спрямовується бюджету Автономної Республіки Крим, обласним бюджетам, міським бюджетам міст Києва та Севастополя та бюджетам місцевого самоврядування для державної підтримки надання соціальних послуг. Тим більше, що ст. 97 Бюджетного кодексу України передбачена така можливість.

Прийняття запропонованих змін та реформування системи надання соціальних послуг матиме позитивний вплив на територіальні громади та їхнє населення. Це узгоджується зі стратегією деінституціалізації, яка спрямована на покращення якості та доступності соціальних послуг. Такі зміни сприятимуть створенню ефективної, конкурентоспроможної системи соціальних послуг, забезпечуючи рівні можливості для всіх надавачів та надаючи отримувачам право на вільний вибір.

V. ДІЇ ФАХІВЦІВ ЮК «АРМАДА» В РАМКАХ ПРОЄКТУ.

Юридична компанія «АРМАДА» приєдналася до проєкту в березні 2024 року для аналізу бюджетних процесів і цільових програм фінансування соціальних послуг, а також розробки рекомендацій для підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Це сприятиме громадам у більш ефективному плануванні та реалізації програм підтримки сімей і дітей, що є важливим кроком до успішної реалізації стратегії деінституціалізації.

Фахівці ЮК «Армада» провели комплексний аналіз бюджетних процесів та наявних цільових програм фінансування в Київській (Ірпінь, Бородянка, Фастів, Боярка) та Івано-Франківській (Івано-Франківськ, Городенка, Коломия) областях.

Зазначені процеси включали в себе збір і аналіз існуючої інформації, що стало важливою передумовою для розуміння поточного стану справ у сфері догляду за дітьми, процесів фінансування наявних цільових програм та ефективного планування подальших дій. Опрацювання наявних цільових програм, які були реалізовані або наразі реалізуються в територіальних громадах у сфері догляду за дітьми включало в себе виокремлення наступних елементів кожної наданої цільової програми:

- найменування цільової програми;
 - мету;
 - перелік запланованих заходів в межах програми;
 - відповідальних за реалізацію;
 - коло осіб, на яку розповсюджується програма;
 - порядок виділення фінансування на реалізацію таких програм та визначення джерел фінансування.
- звіт за результатами реалізації цільової програми.

Крім того, метою попереднього аналізу було визначення стейкхолдерів та їхніх функцій, що включав у себе збір інформації про органи та організації, залучені до розробки та прийняття цільових програм, визначення порядку виділення фінансування на цільові програми.

Також, в процесі роботи проводився аналіз порядку розробки та прийняття існуючих цільових програм.

Окрім того, фахівцями ЮК «Армада» здійснювалось комплексне дослідження місцевих бюджетів на 2024 рік щодо виділення коштів в напрямку деінституціалізації, а саме:

- Ознайомлення із затвердженим місцевим бюджетом на теперішній рік.
- Порівняльний аналіз із бюджетом за минулий рік/минулі роки.
- виокремлення видатків, які спрямовані на цільові програми у сфері догляду за дітьми.
- Аналіз відповідності рішення про місцевий бюджет вимогам бюджетного законодавства, а саме: чи прийняті цільові програми, які передбачають виділення коштів відповідають вимогам чинних законів та інших нормативно-правових актів.
- Аналіз відповідності спрямування бюджетних коштів цілям деінституалізації.
- Аналіз місцевого бюджету стосовно виділення фінансування:
 - на підтримку потреб дітей, які вибувають з інституційної системи – житло, освіта тощо.
 - На підвищення заробітної плати працівникам дитячих установ та надавачам послуг.
 - На кадрове забезпечення: заробітну плату, підвищення кваліфікації/тренінги, підвищення престижу професії фахівця із соціальної роботи тощо.
 - На розвиток молодіжних ініціатив, розширення можливостей участі молодих людей у формуванні й реалізації молодіжної політики;
 - На обізнаність громади щодо закладів та установ, які займаються питанням розвитку сімейних форм виховання, а також привернення уваги до даної проблеми;
 - На збільшення кількості прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, підвищення рівня охоплення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування сімейними формами виховання.

Безпосередній аналіз цільових програм з бюджетної точки зору здійснювався за наступними пунктами:

- Аналіз джерел фінансування цільових програм.
- Перевірка відповідності фінансування цільових програм рішенням про місцевий бюджет.
- Визначення відповідності розподілу фінансування стратегічним цілям та пріоритетам програм.
- Аналіз та оцінка цільових програм щодо відповідності проекту деінституалізації (програма повністю відповідає проекту/програма частково відповідає проекту/програма опосередковано відповідає проекту/програма не відповідає проекту).

Джерела отримання інформації:

Перед проведенням консультації для здійснення вищезазначених дій спеціалістами ЮК «Армада» були сформовані запити до громад щодо надання інформації та документів. Відповідно до вказаних запитів було запитано наступні документи:

1. Стратегію розвитку територіальної громади.
2. Середньострокові прогностичні та програмні документи економічного і соціального розвитку територіальної громади щодо розвитку та забезпечення надання соціальних послуг.
3. Програму економічного та соціального розвитку територіальної громади.
4. Прогноз місцевого бюджету, який охоплює звітний та два наступних роки.
5. План діяльності на середньостроковий період (на звітний та два наступних роки) головного розпорядника коштів, що реалізує політику у сфері соціальних послуг.
6. Паспорти бюджетних програм, в межах яких надаються соціальні послуги в громаді.
7. Статут ОТГ (органу місцевого самоврядування).
8. Регламент діяльності (роботи).
9. Рішення про утворення виконавчого органу (комітету).
10. Рішення про утворення старостинських округів.
11. Положення про старосту.
12. Структура ОТГ (органу місцевого самоврядування).
13. Положення про структурні підрозділи (департаменти, управління, відділи, сектори тощо);
14. Положення про місцевий фінансовий орган (установа, що здійснює функції зі складання прогнозів місцевих бюджетів, складання, виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету).
15. Посадові інструкції начальників (директорів) структурних підрозділів;
16. Затвержені програми соціально-економічного розвитку громади, пов'язані із усиновленням, опікою над дітьми, питаннями функціонування дитячих будинків та інтернатів;
17. Положення про цільові фонди пов'язані із усиновленням, опікою над дітьми, питаннями функціонування дитячих будинків та інтернатів.

Окрім того, перед проведенням консультацій громадам було розіслано опитувальник для виявлення найбільш тригерних точок, які спеціалісти на місцях вважають за необхідне покращити та пропрацювати.

Після аналізу отриманих документів були виявлені наступні проблеми:

- Деякі громади мали застарілі стратегії розвитку, які не відображають актуальних стратегічних цілей, не мають затвердженого порядку розвитку надання соціальних послуг та доволі опосередковано відповідають цілям деінституціалізації. Також окремі громади із Київської області, які беруть участь у проєкті взагалі не мали затверджених стратегій розвитку.

- Проблеми зі складанням бюджетних програм. Мета, завдання та результативні показники часто прописуються загально, що не відповідає принципам програмно-цільового методу. Особливо ця проблема стосується результативних показників. Розпорядники бюджетних коштів часто не розуміють як правильно визначати такі показники

- Статут одної із територіальних громад Івано-Франківської області був складений формально, має загальний зміст, що виключає можливість регулювання процесів у територіальній громаді. Тоді як у інших територіальних громад з цієї ж області статuti враховують специфіку їхнього регіону, особливості процесів в територіальній громаді, що дозволяє краще реалізовувати свої повноваження та здійснювати необхідні дії для поліпшення життя в громаді.

- Статутні документи та/або положення (порядки), якими регулюється діяльність надавачів соціальних послуг не мали затвердженого переліку саме тих соціальних послуг, які надаються такими громадами. Буквально дві громади (одна із Київської області, а друга із Івано-Франківської області) мають надавачів соціальних послуг, у яких статутні документи містять визначений перелік послуг, що надаються.

- Нерозуміння процесів розрахунку вартості соціальних послуг. Враховуючи складність законодавства, велику кількість нормативно-правових актів, якими регулюється цей процес, представники громад неправильно або не зовсім правильно застосовують розрахунок, що має наслідком проблеми із виділенням коштів на соціальні послуги.

- Труднощі із впровадженням платних соціальних послуг.

- Використання коштів лише місцевого бюджету. Громади загалом розраховують виключно на кошти місцевих бюджетів та не беруть до уваги можливість залучення грантів та субвенцій із державного бюджету. Зазначена обставина значно обмежує у можливості розвивати надання соціальних послуг та впроваджувати нові соціальні послуги, з огляду на відсутність належного фінансування.

- Нерозуміння своїх повноважень під час бюджетних процесів. Одне з найбільш болючих питань для надавачів соціальних послуг – як пояснити необхідність виділення коштів саме під їхні бюджетні програми на надання соціальних послуг. Як відстояти та зробити пріоритетним залучення коштів саме на соціальні послуги.

***Відтак консультації, які були надані громадам були побудовані з урахуванням
значених запитів та план консультацій було сформовано наступним чином:***

1. Формування та планування місцевих бюджетів.
2. Повноваження структурних підрозділів органів місцевого самоврядування в контексті бюджетних правовідносин.
3. Джерела фінансування надання соціальних послуг.
4. Розрахунок вартості соціальної послуги.
5. Порядок надання платних послуг.

Під час розгляду **першого** питання фахівцями ЮК «Армада» було висвітлено головні особливості програмно-цільового методу в бюджетному процесі та проаналізовано інструменти, які застосовуються при плануванні та формуванні місцевих бюджетів.

Особливу увагу було приділено порядку складення та затвердження бюджетних програм: визначення мети бюджетної програми, завдань, які будуть виконуватись, результативних показників та відповідальних виконавців.

Друге питання стосувалось повноважень структурних підрозділів.

Під час даного блоку було розглянуто можливості використання в роботі органів місцевого самоврядування статей Конституції України, а саме застосування статей 19 та 92 Конституції.

Також було проаналізовано принципи «належного урядування» та дискреційні повноваження органів місцевого самоврядування.

Під час цього ж блоку, нами було запропоновано представникам громад, при прийнятті управлінських рішень, використовувати так званий «тест статтею 2 Кодексу адміністративного судочинства України».

Окремо приділено увагу можливості використання судової практики та практики Європейського суду з прав людини при здійсненні своїх владних повноважень та прийнятті управлінських рішень.

Під час розгляду **третього** питання було проаналізовано можливості залучення державних субвенцій та благодійної допомоги для оплати надання соціальних послуг або реалізації інших соціальних проєктів.

В даному аспекті було проаналізовано можливості органів місцевого самоврядування отримувати благодійну допомогу як безпосередньо кінцевий отримувач такої благодійної допомоги (для забезпечення діяльності такого органу місцевого

самоврядування) так і з метою передачі такої благодійної допомоги іншим особам, які її потребують (у вигляді грошової допомоги, товарів чи послуг).

Четверте питання стосувалось безпосередньо процесу розрахунку вартості соціальних послуг. Під час його розгляду було проаналізовано якими саме нормативно-правовими актами регулюється розрахунок вартості соціальних послуг, як проводити розрахунок та як такий розрахунок затверджувати.

При розгляді **п'ятого** питання особливу увагу було приділено саме порядку наданню платних соціальних послуг та було надано відповіді на запитання:

Коли це можливо? На підставі чого проводиться надання платних соціальних послуг? Хто такі послуги може надавати? В яких документах вони повинні бути закріплені?

З урахуванням вищевикладеного, під час консультацій громадам були надані роз'яснення щодо усіх вищенаведених питань. З метою закріплення практичних навичок фахівцями ЮК «Армада» були проведені тренінги, які включали в себе теоретичну частину, майстер-класи, практичні завдання.

Особливу увагу під час проведення консультацій фахівці ЮК «Армада» звернули на оформлення громадами таких ключових документів якими затверджуються повноваження органів місцевого самоврядування, таких як:

1. Статути ОТГ;
2. Положення про структурні підрозділи, неприбуткові організації, комунальні підприємства, які підпорядковуються органам місцевого самоврядування.

3. Програми соціально-економічного розвитку.
4. Бюджетні програми.
5. Бюджетні запити тощо.

З урахуванням вищезазначених консультацій, громадам були надані наступні рекомендації:

1. Приділити значну увагу для визначення потреб населення у соціальних послугах.
2. Передбачити у статутних документах послуги, які надаються відповідними органами у громаді.
3. Провести розрахунок вартості соціальних послуг.
4. Закріпити права та повноваження осіб залучених до планування та формування бюджету у відповідних документах.
5. Використовувати кошти державного бюджету та донорських організацій.

6. Проводити аналіз якості наданих соціальних послуг.

Підсумовуючи вищенаведені етапи роботи, фахівцями ЮК «АРМАДА» було виявлено ряд викликів, з якими стикаються громади, основними із яких є наступні:

1. Реалізація повноважень органів місцевого самоврядування, в тому числі безпосередньо надавачів соціальних послуг, при формуванні та плануванні бюджетних процесів.

2. Необхідність встигати за численними змінами в законодавстві щодо порядку надання соціальних послуг.

3. Складність відстоювання виділення коштів на необхідні для громади проекти.

4. Залучення додаткових коштів громадами (окрім коштів місцевого бюджету) для можливості збільшення обсягів соціальних послуг, які надаються громадами, вдосконалення процесів щодо надання вже існуючих соціальних послуг для можливості охоплення більшої кількості отримувачів таких послуг та підвищення якості соціальних послуг.

5. Проведення розрахунку вартості соціальних послуг на практиці, що включає в себе незрозумілість чинного законодавства, відсутність затверджених стандартів, нерозуміння кількості потенційних отримувачів соціальних послуг з огляду на постійну зміну вихідних даних.

Виокремлення зазначених викликів було важливим щодо визначення тем для дводенних тренінгів, що проводились окремо для громад Київської та Івано-Франківської областей.

Для закріплення матеріалу, дводенні тренінги були побудовані наступним чином:

Перший день тренінгів:

Був присвячений безпосередньо програмно-цільовому методу та повноваженням надавачів соціальних послуг.

На початку, співкеруючою партнеркою ЮК «АРМАДА» Анастасією Луук було розкрито питання програмно-цільового методу в бюджетному процесі.

Під час викладу теоретичної частини були розібрані принципи застосування програмно-цільового методу, основні інструменти та задачі.

Окрему увагу знову було акцентовано на бюджетних програмах, оскільки вказаний документ складається громадами щороку, являється основою для бюджетних

асигнувань та є ключовим інструментом для отримання коштів задля реалізації своїх повноважень щодо надання соціальних послуг.

Після теоретичної частини учасники тренінгу були поділені на команди задля участі у практичному завданні – складенні та захисту бюджетної програми.

Кожній із команд була надана фабула, яка передбачала створення бюджетної програми для конкретної мети – задоволення потреб певної категорії населення у соціальних послугах. Командам необхідно було скласти бюджетну програму шляхом визначень основних елементів: мети, завдань, результативних показників. Також стояло завдання написати обґрунтування для захисту виділення коштів під розроблену бюджетну програму.

Після того, як команди завершили підготовку документів, команди було поділено на пари, в яких одна команда була органом соціального захисту населення, а інша депутатами міської ради. Орган соціального захисту населення представляв свою бюджетну програму, в той час як депутати міської ради піддавали сумніву елементи програм та доводи учасників. Після завершення захисту команди мінялись ролями.

Зазначене практичне завдання мало своєю метою навчити представників громад правильно визначати елементи бюджетної програми та обґрунтовувати необхідність складеної бюджетної програми для виділення коштів на її реалізацію.

Складнощі з якими стикнулись учасники під час даного практичного завдання:

- Деякі команди сплутали бюджетну програму із цільовою програмою або програмою соціального та економічного розвитку.
- Неправильне визначення мети бюджетної програми, завдання та результативних показників.
- Складність у відстоюванні своєї позиції.

Між тим, деякі команди показали свої чудові знання зі складення бюджетних програм, правильно визначили мету, завдання та результативні показники та ефективно їх захистили, що дало змогу іншим учасникам побачити приклад дій та дало розуміння як цей приклад можна використовувати у своїй подальшій роботі.

Друга тема, яка була розкрита громадам на тренінгу стосувалась повноважень органів місцевого самоврядування та надавачів соціальних послуг. Під час тренінгу для громад Київської області спікером був адвокат ЮК «АРМАДА» Борис Калініченко, а для громад Івано-Франківської області тему розкривала адвокат ЮК «АРМАДА» Валентина Пономаренко.

Учасникам було роз'яснено щодо нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність органів місцевого самоврядування загалом, а також, конкретно надавачів соціальних послуг. Також учасникам було надано розуміння щодо важливості та можливостей визначати свою діяльність шляхом складення та затвердження статутних документів, положень та порядків, якими регулюється їх діяльність. Також було розглянуті питання щодо дискреційних повноважень органів місцевого самоврядування та принципу «належного урядування» під час надання соціальних послуг.

Під кінець виступу, спікери на прикладі розібрали судові рішення, в якому оскаржувались дії надавача соціальних послуг, однак суд визнав такі дії правомірними саме з огляду на положення ст. 19 Конституції України та ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України, про які теж було зазначено під час викладу теоретичної частини.

Під час практичного завдання команди аналізували конкретні кейси щодо процесів усиновлення, витрачання коштів субвенції із державного бюджету та реалізації повноважень щодо захисту прав дітей у територіальних громадах шляхом створення Служби у справах дітей або забезпечення такої служби необхідною кількістю працівників.

Кожен із кейсів був взятий із реального судового рішення, яке, після презентацій командами своїх результатів, було надане громадам та розіbrane задля розуміння логіки з якої виходив суд.

Дане практичне завдання було спрямоване на те, щоб показати учасникам коли дискреція органів місцевого самоврядування є, а коли вона закінчується. Також важливим було показати, які повноваження є у надавачів соціальних послуг під час здійснення своїх повноважень і стосовно можливостей витрачання коштів субвенції із державного бюджету та ефективного захисту своїх прав.

Другий день тренінгів:

Розпочинався із питання «Розрахунок вартості соціальної послуги». Для громад із Київської області теоретичну частину викладав адвокат ЮК «АРМАДА» Олександр Шумський, тоді як громадам Івано-Франківською області тему розкривала співкеруюча партнерка ЮК «АРМАДА» Анастасія Луук.

Так, під час презентації спікерами було висвітлено питання «що таке розрахунок вартості соціальної послуги», для чого такий розрахунок проводиться, з чого

складається вартість соціальної послуги та як правильно визначати складові для здійснення цього розрахунку.

Після цього спікерами на прикладі розрахунку вартості соціальної послуги «догляд вдома» було показано учасникам порядок розрахунку, його особливості та моменти, на які необхідно звертати увагу.

Практичне завдання також стосувалось розрахунку вартості соціальної послуги, на цей раз це була послуга «фізична реабілітація (оздоровчий масаж)».

Цього дня учасники працювали в командах, які склались із представників однієї громади. Вказаний поділ був зроблений з метою навчити саме представників однієї громади працювати один з одним в процесі розрахунку вартості соціальних послуг.

Основні складнощі, з якими зіштовхнулись учасники під час виконання цього завдання були наступні:

- розподіл витрати на прямі та адміністративні;
- визначення складових прямих витрат, а саме заробітної плати працівників залучених до надання соціальної послуги.
- правильне визначення частки адміністративних витрат при розрахунку вартості соціальної послуги;
- правильний обрахунок коефіцієнту розподілу адміністративних витрат.

Метою даного практичного завдання було дати учасникам розуміння щодо методики розрахунку вартості соціальної послуги, правильне використання формул та визначення необхідних показників.

Четвертою і останньою темою тренінгів була тема «Субвенції та гранти». Оскільки під час аналізу програмних документів, які надавались територіальними громадами було з'ясовано, що в основному громади використовують лише кошти місцевого бюджету, необхідним було роз'яснити можливість залучати додаткові кошти для надання соціальних послуг.

Для громад Київської області тему презентував адвокат ЮК «АРМАДА» Олександр Шумський, а для громад Івано-Франківської області це зробила адвокат ЮК «АРМАДА» Валентина Пономаренко.

Під час викладу матеріалу спікери роз'яснили що таке субвенції, порядок отримання та використання зазначених коштів із державного бюджету. Після чого було надано матеріал щодо залучення благодійної допомоги, в тому числі грантів, для

надання соціальної послуги. Під час розкриття зазначеної теми, спікери наголосили на перевагах участі у грантових програмах, надали поради щодо заповнення заявок та розповіли про особливості залучення коштів в якості благодійної допомоги.

Практичне завдання по темі грантів та субвенцій стосувалось складення грантової заявки. Громади знову були поділені на команди, які займались складенням своєї грантової заявки після чого одна команда була в ролі грантодавця, тоді як інша в ролі грантоодержувача та презентувала свою заявку.

Під час тренінгу в Городенці національний менеджер проекту «Право на сім'ю» Антоніна Загроцька надала учасникам тренінгу практичні поради щодо формування грантових заявок задля успішного залучення додаткових коштів.

Загалом теми тренінгів були підібрані таким чином, щоб представники громад, залучені до процесів планування та формування місцевих бюджетів, а також надання соціальних послуг, мали можливість попрактикуватися у складанні документів, реалізації повноважень, розрахунку вартості соціальних послуг та залученні додаткових коштів. Це сприятиме покращенню процесів у громадах, ефективнішому залученню коштів на надання соціальних послуг та задоволенню потреб населення. Ключове значення під час тренінгів було приділено практичним навичкам та ефективності.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищенаведену роботу спеціалістів ЮК «АРМАДА» над проектом СОС «Дитячі містечка» «Консультавання 7-ми громад (Івано-Франківськ, Городенка, Коломия, Ірпінь, Бородянка, Фастів, Боярка), які входять до проекту «Право на сім'ю: усунення системних прогалин – підтримка реформ системи захисту дітей в Албанії, Білорусі, Вірменії, Північній Македонії та Україні» можна зробити наступні висновки:

1. Реформа деінституціалізації потребує змін. Вже зрозуміло, що план заходів щодо даної реформи, який був затверджений ще в 2017 році не виконується і причиною його невиконання є не лише військові дії.
2. Змін потребує також система фінансування соціальних послуг. Ще до початку повномасштабного вторгнення були окреслені проблеми, які з початком війни тільки загострились. Впровадженням нових змін повинно відбутись комплексно, як на місцевому рівні так і на державному, шляхом прийняття нових нормативно-правових актів та уточнення існуючих.
3. Порядок розрахунку вартості соціальної послуги повинен бути в достатній мірі унормований та стандартизований.
4. Не всі громади на місцях розуміють важливість інструментів програмно-цільового методу. Незатвердження стратегії розвитку громади або програми соціального та економічного розвитку, неправильне складення бюджетної програми буде мати наслідком неможливість планування соціальних послуг в довгостроковій перспективі та спричинятиме неефективне використання бюджетних коштів.
5. Ключ до успішного отримання фінансування на соціальні послуги, а в подальшому і їх надання – розуміння своїх повноважень.
6. За рахунок місцевого бюджету неможливо забезпечити задоволення потреб населення громади та покращення якості надання соціальних послуг. Лише за рахунок залучення додаткових коштів благодійної допомоги (в тому числі у вигляді грантів) та коштів із державного бюджету можливо робити кроки до поліпшення якості соціальних послуг у громаді.
7. Міжвідомча співпраця допомагає досягати поставлених цілей в значно легший спосіб та менший час.